

RIIGIKOGU

I. istungjärk.

Protokoll nr. 14.

1921. a.

Sisu: 1. Päewakorra täiendamine. 2. Seadus wäikemaapidajate rendilepingute pikendamise kohta III lugemisel. 3. E. Sd. T. P. Riigikogu rühma küsimine Wabariigi Walitsusele tööpuuduse asjus. 4. E. I. S. T. P. Riigikogu rühma küsimine Wabariigi Walitsusele endiste põhja-lääne armeelaste siinwiibimise kohta. 5. E. I. S. T. P. Riigikogu rühma arupärimine Wabariigi Walitsusele Tartumaa riigi-maade-ülema Ehrlich'i tegewuse kohta. 6. Põllumeeste Riigikogu rühma küsimine Wabariigi Walitsusele kartulitagawarade otstarbekohase kasutamise asjus. 7. Põllumeeste Riigikogu rühma küsimine põllutööministrile endiste mõisarenditalude riigirentnikkudel isearalise üüriraha nõudmise ja riigirentnikkude kruntide küljest maatükkide äraeraldamise ja wõrastele kasutada andmise asjus. 8. Põllumeeste Riigikogu rühma küsimine põllutööministrile paljude mõisamoonameeste ja ajutiste riigirentnikkude eelolewal jürapäewal oma asukohtadest lahkumise asjus. 9. E. I. S. T. P. Riigikogu rühma küsimine Wabariigi Walitsusele Luunja ja Tammistu mõisade asjus. 10. E. I. S. T. P. Riigikogu rühma arupärimine Wabariigi Walitsusele põllutööliste massilise ülesütlemise puhul. 11. Tööerakonna Riigikogu rühma küsimine põllutööministrile a) Wormsi mõisa wäljajagamise asjus; b) Kaelaste mõisa wäljajagamise asjus ja c) Ungru mõisast põhu ärawiimise asjus. 12. Tööerakonna Riigikogu rühma küsimine põllutööministrile Laiksaare ja Surju metsakohtadest planeeritud wäikekohtade wäljajagamise asjus. 13. E. Sd. T. P. Riigikogu rühma arupärimine Wabariigi Walitsusele liha ja wõi wäljaweo asjus. 14. E. I. S. T. P. Riigikogu rühma küsimine Wabariigi Walitsusele söödisolewate maade kohta. 15. Rkl. J. Seljamaa ettepanek järgmise koosoleku aja ja päewakorra kohta.

Riigikogu koosolek 17. märtsil 1921. a. kell 5 p. l. Toompea lossi Walges saalis,

Kokku on tulnud 86 Riigikogu liiget.

Koosolekut juhatab esimees O. Strandman.

Sekretääri kohal sekretäär A. Tupits.

Walitsuse lauas: Siseminister K. Einbund, kaub.-tööstusminister J. Kukk, põllutööminister B. Rostfeldt, sõjaminister J. Soots.

Koosolek algab kell 5,15 min. p. l.

1. Päewakorra täiendamine. Juhataja O. Strandman: Täna Riigikogu koosoleku päewakord on Riigikogu liigetele kätte saadetud, kuid ei ole teatada, et peale kindlaksmääratud päewakorra on sisse tulnud weel järgmised arupärimised ja küsimised Wabariigi Walitsusele: E. I. S. T. P. Riigikogu rühma poolt küsimine W. W. Luunja ja Tammistu mõisamaade asjus; siis sellesama rühma poolt arupärimine W. W. põllutööliste massilise ülesütlemise asjus; siis on sisse tulnud Tööerakonna rühma poolt küsimine põllutööministrile Wormsi mõisa wäljajagamise asjus, Kaelaste mõisa wäljajagamise asjus ja Ungru mõisast põhu ärawiimise asjus; sellesama rühma poolt küsimine põllutööministrile Laiksaare ja Surju metsakohtadest planeeritud wäikekohtade wäljajagamise asjus; siis on sisse

tulnud E. Sd. Tööliste Partei Riigikogu rühma poolt arupärimine W. W. liha ja wõi wäljaweo asjus; peale selle on sisse tulnud E. I. S. T. P. Riigikogu rühma poolt arupärimine W. W. söödisolewate maade kohta. On ettepanek tehtud neid küsimisi ja arupärimisi täna päewakorda wõtta.

Rkl. J. Piiskar (is.): Ma panen ette rendilepingute pikendamise seaduseelnõu III lugemisel täna päewakorda wõtta.

Rkl. K. Wirma (sd.): Ma panen ette päewakorda weel täiendada — kodukorda wiimaseks päewakorra-punktiks wõttes.

Rkl. A. Schulbach (töer.): Teen ettepaneku täiendada päewakorda, wiimase punktina põllutööliste palgaolude korraldamisseaduse eelnõu wõttes; see on selles mõttes wiimasena, kui kodukord mitte wiimaseks ei tule.

Juhataja O. Strandman: See tähendab, enne kodukorda? Kõige pealt tuleb Riigikogul otsustada, kas ettekantud uued küsimised ja arupärimised päewakorda wõtta wõi mitte. Siin on tehtud kaks ettepanekut: üks on, et neid täna päewakorda wõtta, teine — järgmisel koosolekul. (Hüüded: Tulewal neljapäewal!) Tulewal neljapäewal on püha, siis wist koosolekut ei ole. Palun neid, kes selle poolt on, et need küsimised täna päewakorda wõetaks, käed üles tõsta. Kes wastu? Tulewad hääled ära lugeda. Wõi soowitakse üksikult hääletada? Ei soowita. Palun neid, kes soowiwad, et need kolm küsimist ja kolm arupärimist täna päewakorda wõetaks,

käed üles tõsta. (Loetakse häält). Sellega on otsustatud need küsimised 38 häälega 28 vastu tänasesse päewakorda võtta. Kas tehakse päewakorra-punktide järjekorra kohta ettepanekuid?

Rkl. J. Piiskar (is.): Ma teen ettepaneku rendilepingute pikendamise seadust...

Juhataja O. Strandman: Seda ma tean juba. Ma toonitan seda ainult päewakorda võetud arupärimiste kohta. On ettepanek tehtud neid arupärimisi päewakorra lõppu paigutada, peale 6. päewakorra-punkti. Palun neid, kes selle poolt on, käed üles tõsta. Kes vastu? Wastu ei ole keegi. Sellega on need arupärimised päewakorda wiimaste punktidenä võetud. Siis on veel ettepanek tehtud rendilepingute pikendamise seadust tänasesse päewakorda võtta. Palun neid, kes selle poolt on, käed üles tõsta. Kes vastu? Wastu ei ole keegi. Sellega on otsustatud seda punkti tänasesse päewakorda võtta. Rahvasaadiku Piiskar'i poolt on ettepanek tehtud seda 1-se päewakorra-punktina arutada. Kas teisi ettepanekuid ei tehta? (Wahelhüüe: Wiimase päewakorra-punktina üles võtta!) Palun neid, kes selle poolt, et rendilepingute pikendamise seadus 1. päewakorra-punktina võetakse, käed üles tõsta. Kes vastu? Enamus on selle poolt, et seda 1-ks päewakorra-punktiks võtta. Järgmine ettepanek oleks tänasesse päewakorda võtta Riigikogu kodukord II lugemisel, wiimase punktina. Kes on selle poolt? Kes vastu? Wastu on 3—4 häält. Sellega on see ettepanek — Riigikogu kodukorda II lugemisel tänasesse päewakorda võtta wiimase punktina — vastu võetud. Siis on veel ettepanek tehtud herra Schulbach'i poolt, põllutöölise tööaja ja palgaolude korraldamise seadust tänasesse päewakorda võtta. Palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. Kes vastu? Häälteenamusega on otsustatud seda seadust tänasesse päewakorda võtta. Edasi on ettepanek tehtud seda eelviimase päewakorra-punktina arutada. Kes on selle poolt? Kes vastu? Wastu on ainult paar häält. Sellega on see seadus tänasesse päewakorda eelviimase punktina võetud ja tänane päewakord kindlaks määratud.

2. Sead. väikem. rendilep. pikendamise kohta. Maaseaduse komisjoni aruandja Th. Pool: Seadus väike- ja suurema rendilepingute pikendamise kohta.

(Sõnasooijaid ei ole. Seaduse pealkiri võetakse hääletamisest vastu).

Komisjoni aruandja Th. Pool: § 1. Maa rendilepingud, mis on jõus olnud 1919/1920 põllumajandusaasta jooksul poolte wabal kokkuleppel või ajutise walitsuse 1919 a. 21. märtsi määruse põhjal, ja mille tähtaeg lõpeb 1921 aasta kewadel ehk on pikendatud Asutawa Kogu poolt 1920 a. 16. märtsil vastu võetud ja „Riigi Teatajas“ nr. 43/44, 24. märtsil 1920 a. wäljakuulutatud määruse § 1 läbi, loetakse rentniku soovil uuendatuks kuni 1. maini 1922 a., kui wäljarenditud maatüki aia ja põllu all olew osa ei ulata üle 5 tiinu, kui need lepingud on tehtud maatükkide kohta, mis wäljaspool linna piire, ja kui rendileandjal on teine niisama suur või suurem maatükk aia ja põllu all olewat maad enesel harida.

Märkus 1: Käesolew seadus ei ole maksew maade kohta, mis 1919 a. 10. okt. maaseaduse põhjal riigi omanduseks on tunnustatud, wälja arwatud koguduste maad, mis maareformi teostamise määruste § 39-ga koguduste korraldada jäetud.

Märkus 2: Käesolew seadus ei käi üksikute aast-aastalt wäljaantawate heinamaatükkide kohta, kui ka maatükkide kohta, mille peal asuwad tööstuse- ehk äriettewõtted, kui wiimased rendi peaprojekti sünnitawad.

Märkus 3: Käesolew seadus ei käi koolimaade kohta, kui maa õpetaja tarwitada läheb.

Märkus 4: Naroowa-taguses ja PETERSI maaalal, mis Tartu rahulepingu järele Eesti wabariigi külge liidetud, loetakse käesolewas seaduses ettenähtud tingimistel rendilepingud pikendatuiks kõigi põllumajanduslikult kasutatawate maatükkide kohta, mille aia ja põllu all olew osa ei ulata üle 5 tiinu. Rentnikkudel, kellel rohkem kui wiis tiinu aia- ja põllumaad käes tarwitada, jääb leping makswaks wiie tiinu aia- ja põllumaa kohta.

Rkl. M. Martna (sd.): Ma teeksin ettepaneku selles paragr. rendiaja pikkuseks määratud 1922 asemel lugeda 1924. (Wahelhüüe: Kas 44 ei täha?)

Rkl. A. Kerem (rhw.): Austatud koosolijad! Minewal koosolekul tehti järg-

mine parandus Petserimaa kohta, et rendileping pikendatakse 5-tiinulise maa kohta ka siis, kui rentnikul enam kui 5 tiinu maad harida oli. Kujutage ette, kui aga kellegil on 10-tiinuline talu wälja renditud, ja käesolewa seaduse järele ainult 5 tiinu peale leping pikendatakse, siis on kaks wõimalust: kas ajab peremees rentniku, ehk rentnik peremehe wälja. Mina arwan, et rentnik, kellel 10 tiinu maad oli, ka enesele ühes selle 5 tiinuga taluhooneid tarwitada nõuab, ja kui järjekult ka peremees tallu ise elama tahab tulla, siis tuleb temal wist metsa kuuse alla minna. Neil põhjustel arwan mina, et see parandus küllalt otstarbekohane ei ole ja panen ette seda 3. lugemisel wälja jätta.

Juhataja O. Strandman: Muid ettepanekuid ei tehta; ma panen siis hra M. Martna paranduse hääletamisele. Kes on selle poolt, et meie selle seaduse tekstis selle asemel, et lugeda: rendilepingud loetakse „uuendatuks kunni 1. maini 1922 a.“ loeme: „kunni 1. maini 1924 a.“ (Hääletatakse poolt ja wastu). Nähtawa suure enamusega on see ettepanek tagasi lükatud. Siis on rks. hr Kerem'i poolt ettepanek tehtud selle paragrahvi märkus 4. lõppu wälja jätta alates sõnadega: „Rentnikudel, kellel rohkem, kui 5 tiinu aia ja põllumaad käes tarwitada, jääb leping makswaks 5 tiinu aia ja põllumaa kohta“. Kes on selle ettepaneku poolt, palun neid käed üles tõsta. (Hääletatakse poolt ja wastu). Sellega on rks. Kerem'i parandus 39 häälega 29 wastu tagasi lükatud. Panen selle paragr. terwena hääletamisele, nagu ta komisjoni aruandja poolt ette kanti. (Hääletatakse). Wastu ei ole keegi. Sellega on § 1 wastu wõetud.

Komisjoni aruandja Th. Pool: § 2. Käesolewa seaduse § 1-se põhjal pikendatawates rendilepingutes ettenähtud rentniku ja rendileandja wastastikuste kohustuste suhtes jääwad maksma needsamad tingimised, mis olid nende wahel makswad 1920/1921 majandusaasta jooksul.

Kui aga pooled wabatahtlikult neil tingimistel ehk teisiti ei ole kokku leppinud, siis on kumbagil poolel õigus nõuda rendi kindlaksmääramist selles suuruses, mis on ette nähtud Asutawa Kogu 1920 a. 16. märtsi määruse § 6-das.

Rkl. A. Kerem (rhw.): Austatud rahwasaadikud! 2. lugemisel ma rääkisin juba sellest, et kui on jutt rendilepingu pikendamisest, siis harilikult minnakse

wälja sellest lepingust, mida pikendada tahetakse. Käesolew paragr. annab minule igatahes sarnase mulje, et siin waidlused pikendatawa rendilepingu sisu kohta ka mõeldawad on, ja seal maha wõi ka juure kaubelda wõib, ja seda mitte wabal teel waid sunniwiisil. See igatahes toob segadust. Kumb pool siin alati wõidule pääseb, on raske ette arwata; igatahes protsesse toob ta kindlasti enesega kaasa. Läänud korral ma tegin selles mõttes paranduse, et ühedainsad wõimalused oleksid ette nähtud, mille kaudu renti on wõimalik kindlaks määrata, ilma et seal oleks tarwis waielda. Seal tuli arwamisi, et see omaniku huwi enam kaitseb, kui rentniku, ja et seda arwamist mitte tekitada, kannan ma oma paranduse lühendatud ja kitsamal kujul ette, kui see 2. lugemisel tehtud sai ja paneksin paranduse sarnasel kujul ette: lisada peale „majandusaasta jooksul“, „kui pooled teisiti omawahel kokku ei ole leppinud“. Mis edasi on selles paragr., see jääks wälja.

Juhataja O. Strandman: Protokollile järele wõib konstateerida, et see ka eelmises rkl. Kerem'i paranduses sees on; see on üks osa tollekordsest parandusest.

Rkl. O. Gustawson (is.): Ma korran oma endist teisel lugemisel ettetoodud parandust — § 2 I lõike algus redigeerida järgmiselt: „Kui aga on kokku lepitud teistel tingimistel, wõi ei ole üleüldse kokku lepitud, siis jääb kumbagil poolel... jne.“ Lõike lõpp jääks endises redaktsioonis.

Komisjoni aruandja Th. Pool: Ma jään komisjoni poolt ettepanud redaktsiooni juure.

Juhataja O. Strandman: Komisjoni aruandja ei ole ettepanud parandustega ühinenud, sellepärast panen nad eraldi hääletamisele. Kõige pealt rkl. Kerem'i ettepanek, lisada I lõike lõppu: „Kui pooled teisiti omawahel kokku ei ole leppinud“. Palun neid, kes selle paranduse poolt on, käed üles tõsta. (Sekretäär loeb häält). Sellega on see ettepanek 30 häälega 24 wastu, wastu wõetud.

Siis on weel rahwasaadiku Gustawson'i ettepanek selle paragr. esimese lõike alguse kohta. Selle paranduse ettekandmist — ei soowita. Panen selle paranduse hääletamisele. (Hääletatakse). Suur enamus on wastu. Sellega on parandus tagasi lükatud.

Nüüd tuleb § 2 hääletamisele komisjoni aruandja poolt ettekantud redaktsioonis. Ma pean ütleva, et see seaduseelnõu minule ootamatalt päewakorda on wõetud ja et mina minewal korral koosolekut ei juhatanud, on mul raske protokollide järele kohe asjakäiku selgesti jälgida ja nüüd tuleb wälja, et kui meie rahwasaadiku Keremi paranduse wastu wõtame, ja seda on Riigikogu teinud, — siis langeb § 2 teine jagu hoopis ära; herra Kerem oleks pidanud oma ettepaneku wist ehk teisiti wormuleerima. Ma kannan ette § 2 teise jao: „Kui aga pooled wabatahtlikult neil tingimistel ehk teisiti ei ole kokku leppinud, siis on kumbagil poolel õigus nõuda rendi kindlaksmääramist selles suuruses, mis on ette nähtud Asutawa Kogu 1920 a. 16. märtsi määruse § 6-ndas.“

Selle asemele on ette pannud hra Kerem paranduse, mis järgmiselt käib: „kui pooled teisiti omawahel kokku ei ole leppinud.“ Ma panen selle paranduse uuesti hääletamisele. (Hääletatakse poolt ja wastu). Sellega on see ettepanek 30 häälega 28 wastu, wastu wõetud.

Panen § 2 hääletamisele uuel kujul, ilma teise lõiketa, selle asemele pandud rhs. Keremi parandusega. (Hääletatakse). Suure enamusega on § 2 wastu wõetud.

Komisjoni aruandja Th. Pool: § 3. Kõigil rentnikkudel, kellel on wäljaspool linna piire renditud maa peal oma eluhoone, jäetakse selle seaduse § 2-s tähendatud tingimistel $\frac{1}{2}$ tiinu hoonetealust maad ka neil juhtumistel, kui rendileping käesolewa seaduse § 1. järele pikendamise alla ei käi.

(Sõnasooijaid ei ole. § 3 wõetakse hääletamisel ühelhäälel wastu).

Komisjoni aruandja Th. Pool: § 4. Soowi rendilepingu pikendamise kohta peab rentnik wallawalitsusele teatama hiljemalt 15. aprillil 1921 a. Wallawalitsus on kohustatud rendilepingu pikendamise soowi 7 päewa jooksul rendileandjale teatama.

Rkl. O. Gustawson (is.): Panen ette järgmise paranduse § 4 kohta: „termini 15. aprillil“ asemele wõtta „20. aprillil“ ja termini „7 päewa“ asemele termin „5 päewa“.

Juhataja O. Strandman: Sõnasooijaid paranduse kohta — ei ole. (Paneb rkl. Gustawsoni paranduse hääle-

tamisele). Suure enamusega on parandused tagasi lükatud. Panen § 4 komisjoni redaktsioonis hääletamisele. (Hääletatakse). Wastu ei ole keegi. Sellega on § 4 wastu wõetud.

Komisjoni aruandja Th. Pool: § 5. Awalikud maksud ja kohustused rendilolewa maa pealt kannab rentnik.

(Sõnasooijaid ei ole. § 5 wõetakse ühelhäälel wastu).

Komisjoni aruandja Th. Pool: § 6. Käesolew seadus hakkab maksma tema wäljakuulutamisega „Riigi Teatajas“.

(Sõnasooijaid ei ole. § 6 wõetakse ühelhäälel wastu).

Kodukorra põhjal tuleb seaduseelnõu III lugemise lõpul terwena hääletamisele. Kes on selle seaduseelnõu poolt, nii kui ta paragrahwide kaupa siin on wastu wõetud, palun käed üles tõsta. Kes wastu? Sellega on seaduseelnõu wastu wõetud.

Rkl. J. Piiskar (is.): Teen ettepaneku seda seaduseelnõu maksma panna ilma redaktsiooni komisjoni andmata.

Juhataja O. Strandman: Panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse). 2—3 häält on wastu. Sellega on otsustatud seaduseelnõu maksma panna ilma redaktsiooni komisjoni andmata.

3. E. Sd. T. P. Riigikogu rühma küsimine tööpuuduse asjus. Juhataja O. Strandman: Sellele küsimisele on esimesena alla kirjutanud rkl. herra Palwadre. Herra Palwadre'l on kodukorra põhjal sõna küsimise põhjendamiseks. (Rkl. Palwadre sõna ei soowi). Herra Palwadre ei soowi meie uue kodukorra põhjal, mis mitte weel maksew ei ole, seda küsimist ette lugeda, sellepärast palun sekretääri seda teha.

Sekretäär A. Tupits: Riigikogu Juhatusese. Eesti Sotsiaaldemokraatlise Töölise Partei Riigikogu rühm palub täna päewakorda wõtta järgmist küsimist Wabariigi Walitsusele.

Küsimine Eesti Wabariigi Walitsusele. Eesti suuremate linnade, nagu Tallinna, Narwa ja teiste, aga ka maal asuwate tööasutuste kohta tulewad wiimasel ajal teated, et tööandjad on asunud tööliste lahtilaskmisele, mille tagajärjel töötatööliste arw järjest kaswab. Seda arwu suurendawad ka Wenemaalt Eestisse walguwate

optantide hulgad. On näha, et kui tööstusline tegewus Eestis suuremat hoogu ei võta, kui senni, siis töolisteklass samasuguse tööpuuduse all kannatama saab, nagu see praegu nii paljudes välisriikides ennast kohutawalt ja hoiatawalt ilmutab.

Kuna põhiseaduse § 25 nõuab, et majandusliku elu korraldamine Eestis peab wastama õigluse põhimõttele, mille sihiks on inimwäärilise ülespidamise kindlustamine sellekohaste seaduste läbi, mis käiwad muu hulgas ka töösaamise kohta, ja et tööpuudus Eestis töolisteklassi weel wilet-samasse seisukorda tõukaks, kui ta praegu on, siis pöörab Eesti Sotsiaaldemokraatlise Töölise Partei Riigikogu rühm küsimisega Wabariigi Walitsuse poole:

1) Kas Wabariigi Walitsus on pööranud oma tähelepanu ähwardawa tööpuuduse peale?

2) Mis kawatseb Wabariigi Walitsus teha töölisele töösaamise wõimaldamiseks?

3) Missuguseid abinõusid mõtleb Wabariigi Walitsus ette võtta töölise tööpuuduse wastu kindlustamiseks?

Eesti Sotsiaaldemokraatlise Töölise Partei Riigikogu rühma nimel: A. Palwadre, M. Püüman, L. Johanson. 4. märtsil 1921 a.

Rkl. A. Palwadre (sd.): Palun sõna.

Juhataja O. Strandman: Mis puhul? (Rkl. A. Palwadre: Küsimise põhjendamiseks). Kodukorra järele ei saa ma Teile küsimise põhjendamiseks sõna anda. (Rkl. A. Palwadre: Palun siis sõna korra kohta). Rkl. Palwadre'l on sõna korra kohta.

Rkl. A. Palwadre (sd.): Ma näen, et siin on üks wäike eksitus juhtunud. Täna korraga pandi mulle ette, ette lugeda seda küsimist uue kodukorra järele, mis sugugi pole weel wastu wõetud. Loomulik, et mina ei wõi uut kodukorda täita, nii kaua kui see Riigikogu poolt ei ole aktsepteeritud. Siia maani on meil maksew wana kodukord ja selle põhjal oli küsimise käsitlemine järgmine: nimelt loeb sekretäär küsimise ette ja ühele allakirjutajale antakse sõna, selle küsimise põhjendamiseks. Nii on see senni olnud Riigikogus ja selle endise kodukorra põhjal ja hariliku kombe järele palun ka mina nüüd sõna selle küsimise põhjendamiseks.

Juhataja O. Strandman: Pean kõige pealt teatama, et kodukorras selle-sugust määrust ei ole, nagu seda herra Palwadre on toonitanud. Ka Asutawa

Kogu ajal ei ole minu teada arupärimise ehk küsimise põhjendamiseks sõna antud; küll on seda aga Riigikogu ajal üks kord tehtud. Kodukorra komisjon on aga teistsugusele seisukohale asunud ja sellepärast panen ma selle küsimise Riigikogule hääletamiseks ette.

Sõna on korra kohta rkl. herra Oinas'el.

Rkl. A. Oinas (sd.): Lugupeetud Riigikogu juhataja tähendas, et Asutawa Kogu ajal präsedenti ei ole olnud selle kohta, et küsimise põhjendamiseks sõna wõiks anda. Minu teada eksib lugupeetud Riigikogu juhataja selles asjas. Mäletawasti oli Asutawas Kogus rida küsimisi päwakorral ja nende küsimiste põhjendamiseks wõi seletamiseks anti sõna. Nii tuletan ma meeles juhtumist, kui herra Sorokin'ile pikaks seletuseks tema poolt ette pandud küsimise puhul sõna anti. On põhjalik eksitus, kui herra juhataja tõendab, et Asutaw Kogu ei lubanud küsimise ettepanijal seletuseks sõna võtta. Asutaw Kogu lubas seda, seda on lubanud ka Riigikogu, ja sellepärast on rkl. sms Palwadre nõudmine täiesti õigustatud ja põhjendatud. Oleks ekslik uut kodukorda enne maksmat panna, kui ta Riigikogu poolt wastu on wõetud.

Juhataja O. Strandman: Sõna on korra kohta rkl. Seljamaa'l.

Rkl. J. Seljamaa (töer.): Herra Oinas'e seletuse peale wõin ma järgmist tähendada. Teatud küsimine, millest rhs. Oinas kõneles, oli arutuse all, kui mina Asutawa Kogu juhatajaks olin. Ma tahan alla kriipsutada, et rahwasaadik Sorokin'ile, kes praegu ka Riigikogus istub, ma sel korral põhjendamiseks sõna mitte ei annud, waid andsin sõna lisa-ettekandeks.

Juhataja O. Strandman: Sõna on tegelikult märkuseks rhs. K. Wirma'l.

Rkl. K. Wirma (sd.): Minu teada wiimasel korral, kui meil küsimine arutusel oli, tegi Riigikogu otsuse, lubada sõna küsimise põhjendamiseks. Mina ikkagi ei saaks sellest aru, kui Riigikogu igapäew oma otsust muudaks. Kunni uus kodukord maksmat hakkab, peaks meie ikka wana järele talitama.

Juhataja O. Strandman: Sõna on korra kohta rahwasaadikul Anderkopp'il.

Rkl. A. Anderkopp (töer.): Mina tean, et selle wiimase juhtumise puhul mina wastu waidlesin, ja herra Martna palus sõna küsimise täiendamiseks ja mitte põhjendamiseks. Mis puutub präseden-

disse, millest jutt oli, siis tean, et eelwii-masel koosolekul, kui üks arupärimine sisse oli antud, tõstis Riigikogu esimees küsi-muse üles, et meil ei ole mitte ära määra-tud arupärimise sisseandmise kord ja pani Riigikogule ette ajutiselt tarwitusele wõtta seda peatükki uuest kodukorra-eelnõust, mis käsitab arupärimiste sisseandmise korda. Arwame, et see otsus mitte ainult selle koosoleku kohta maksew ei olnud, waid senni, kui Riigikogu uue kodukorra wastu wõtab, tuleks selle wastawa peatüki järele käia. Mina leian, et seda rõhkem on see seisukoht õigustatud, et ka wana Asutawa Kogu kodukord ühekordse otsuse põhjal, aga mitte 3. lugem. maksma pandi, ja sel-lepärast arwan ma, et meil tuleks käia wastawa peatüki järele uuest kodukorrast.

Juhataja O. Strandman: Sõna on tegelikuks märkuseks herra M. Martna'l.

Rkl. M. Martna (sd.): Herra Anderkopp'i tähendust ei tunnista mina mitte õigeks. Nii palju kui mina mäletan, nõudsin ma sõna küsimise põhjendamiseks ja täiendamiseks, ja toonitasin, et asi, nagu ta kirjalikult küsimisena Riigikogule ette pandud, mitte weel küllalt walgustatud ei ole, waid sellele on suusõnaliselt weel mõn-dagi juure lisada. Ma arwan, et selle üle kellegil midagi naerda pole. Kui küsimise põhjenduseks sõna wõetakse, siis on aru-saadaw, et see ka selle küsimise täienda-miseks sünnib, sest nii lühidalt, kui teda harilikult paberil ette pannakse, ei ole ta küllalt tarbeks selge, waid seda wõib täien-dada suusõnaliste seletuste läbi, milleks minu seltsimees Palwadre ka praegu sõna palus.

Juhataja O. Strandman: Sõna tegelikuks märkuseks on rhs. Wirma'l.

Rkl. K. Wirma (sd.): Ma arwan, et rhs. Anderkopp'i seletus õige on, ja nimelt, et täienduseks sõna küsiti. Ma arwan, et kui keegi ka mitte täienduseks sõna ei küsi, siis ta mitte neidsamu sõnu ei korda, mis sisseantud paberil kirjutatud on, waid siit kõnetoolilt mingid muid sõnu räägib. Sellega on iga põhjendus siit toolilt ikkagi täienduseks sellele, mis kirjutatud on. Teine asi on see, et rhs. Anderkopp rääkis siin arupärimistest, aga see arupärimise kord siia igatahes mitte ei puutu, sest uues kodukorras on arupärimiste ja küsimiste kord täitsa isesugune ja esineb koguni ise-seiswate paragrahwidena. Riigikogu otsus, mis arupärimise korra kohta teatud korral maksma pandi, ei saa täna mitte küsimiste kohta käia.

Juhataja O. Strandman: Sõna on faktiliseks märkuseks rhs. Piiskar'il.

Rkl. J. Piiskar (is.): Herra Anderkopp peaks teadma, et tema poolt ette-tõodud osa uuest kodukorrast käib ka aru-pärimiste ja küsimiste äraandmise korra kohta. Seal nõutakse nimelt, et nad pea-wad olema eelmisel päewal ära antud. Täna wõeti aga päewakorda terve rida küsimisi, mis olid kõigest tund aega enne koosoleku algust ära antud. (Wahelhüüe keskelt: Kes on annud?) Mina ise andsin ühe; ja et juhataja leidis wõimaliku ole-wat seda päewakorda wõtta ja hääletami-sele panna, siis juba see näitab, et ei ole tehtud mitte niisugust otsust, nagu rhs. Anderkopp räägib, ja tuleb seega loomuli-kult eelmiste prätседentide järele käia.

Juhataja O. Strandman: Panen Riigikogule otsustamiseks ette, kas selle küsimise põhjendamiseks... (Rkl. A. Palwadre palub kohalt sõna küsimise täienda-miseks). Kuna selle kohta ka kodukorrast midagi öeldud ei ole, siis asun ma ikkagi hääletamisele. et Riigikogu siin kindla prätседendi looks. Palun neid, kes selle poolt on, et herra Palwadre'le küsimise täiendamiseks sõna anda, käed üles tõsta. (Loetakse hääli.) Kes on selle wastu? (Loetakse hääli.) Herra Palwadre'le sõna-andmise poolt on 38 ja wastu 36. Sellega on otsustatud herra Palwadre'le sõna anda. (Rkl. M. Martna: Siiski!).

Rkl. A. Palwadre (sd.): Ma ei taha mitte wäga kaua ega pikalt tarwitada aega, mis nii suure waewaga on saadud. (Naer). Teile, austatud Riigikogu liikmed, on teada, et teataw hulk töötatöölisi on olemas iga-suguse majanduslise konjunktuuri juures. See on paratamatu kapitalistliku majandus-lise korra kaasnähtus. Isegi tööstuse õit-seajal on olemas töötatöölisi. Sellepärast peetakse nendes maades, kus tööliste kin-nitamise seadused maksmas, ka töötatöö-liste kinnitamisest wäga tarwilikuks. Prae-gusel ajal, nagu teil teada, on ilmaturul walitsemas suur tööstuskriis. Missugustel põhjustel, selle juures peatada oleks praegu ülearune. Teada on, et igal pool on töötatööliste arw kohutawalt suur. Weebuarikuu andmete järele, mis küll täielikud ei ole, oli töötatööliste arw üksi-kutes maades umbes järgmine: Inglismaal umbes 1.400.000 töötatöölisi, Ameerikas 3.000.000 ümber, Saksamaal ligi 2.000.000, Daanis umbes 70.000, Norras üle 25.000 jne. Igal pool ja igas riigis on tööpuu-duse küsimus kõigesuurema tähelpanu oma peale tõmmanud. Isegi parlamentides aru-

tatakse neid abinõusid, mis tuleks tarwitusele võtta, et tööpuudust kõrvaldada ja töötatööliste abi anda. Inglismaal oli hiljuti parlamendis arutusel juba ennemaaksew tööpuuduse vastu kinnitamise seadus, ja nüüd leiti tarvilikuks kinnitamise summasid tõsta. Uue kawa järele pidi minema maksma ühe aasta jooksul töötatööliste kinnitamine 45.000.000 naelsterlingi. Niisama on Prantsusmaal määratud töötatööliste toetamiseks neli ja pool miljoni franki, Schweitsis 1.200.000 franki. Igal pool katsutakse leida abinõusid, et kõrvaldada tööpuudust ja toetada töötatöölisi.

Nüüd aga tõuseb küsimus, kas see erakordne töötatööliste arvu kaswamine, kas see kurb nähtus ulatab otsaga Eestisse või mitte? Meil Eestis puudub kahjuks selge baromeeter, mis märgiks täpisealt ära töötatööliste hulga tõusu ehk langemise. Meie tööbörseid registreerivad küll töötatöölisi, kuid meil ei ole mitte töötatööliste kinnitamist. Ei ole ka meil sunduslik tööbörse poole pööramine töötsimise korral. Sellepärast on loomulik, et meie töötatöölised alati ennast ei registreeri tööbörse. Siiski, üks päew pärast seda, kui meie esimese küsimisega Wabariigi Walitsusele tööpuuduse asjus, tõi meie ametlik büroo „ETA“ teateid, et ka Eesti tööbörse teadete järele töötatööliste arv hakkab Eestis järjekindlalt tõusma. Alles nende päewade sees saime teate, et üksikud wabrikud sulutakse Tallinnas ja Tartus, ja mõned teised wähendawad oma tööd. Linnas on kaswamas tööpuudus. Meie teame aga, et ka maal maatööliste hulgas võib tekkida suurem hulk inimesi, kes, võib olla, ei leia võimalust tööd saada. Kõik need asjaolud nõuawad, et nii Riigikogu kui ka walitsus suuremat tähelepanu pööraksid selle kurwa nähtuse peale. Meil ei ole weel senni maksma pandud tööpuuduse vastu kinnitamise seadus. Sel ajal, kui mina olin töö- ja hoolekandeminister, asus nimetatud ministerium selle seaduse wäljatöötamisele. Sellest tööst wõtsid osa mitte ainult sotsialistid, waid ka mitmed asjatundjad, kes meie kodanlistes ringkondades leiduwad. Eelnõu sai walmis, jäi aga lõpuliikult läbi arutamata. Pärast seda on selles ministeriumis mitmed juhatajad olnud. Oli aga kuulda, et seal mingisugust tööd ei ole olnud. See seaduseelnõu on aga ikkagi weel poolel teel ja ei ole weel jõudnud Riigikogusse. Nüüd oleks aeg tähelepanu pöörata selle seaduse peale. Meie tahaksime heameelega teada saada, kas Wabariigi Walitsus kawatseb tööpuuduse

wastu kinnitamise seadust wälja töötada ja Riigikogule ette panna või mitte.

See on esimene abinõu, mis meie arwates tööpuuduse tagajärgede kõrvaldamiseks tarwitusele tuleks võtta. On selge, et ainult abiandmise teel töötatööliste ei saa siiski kõrvaldada kõiki neid halbu tagajärgi, mis tööpuudus enesega wälja kutsub, ja Wabariigi Walitsus peaks ka siin teisi abinõusid tarwitusele võtma, et tööpuuduse halwawat mõju ühiskonna ja riigi elu peale kõrvaldada. Siin oleks tarwis töid korraldada. Meil on suur korteripuudus walitsemas. Inglismaal ja Schweitsis, kus seesama häda on, katsutakse töötatööliste hulke selleks ära kasutada, et ehituse alal uusi ettevõtteid alata, peaaesjalikult uusi maju ehitada. Riik kannab suurema osa neist kuludest, üksikutes linnades kunni 60% tööliste palkadest makstes. Meie ei tea mitte, kas ka meie Wabariigi Walitsus on seda kaalumisele wõtnud ähwardawa tööpuuduse korral, meie ei tea üleüldse mitte, missuguseid abinõusid Wabariigi Walitsus mõtleb selle kõrvaldamiseks või ärahoidmiseks ette võtta. Kui meie oleks õigel ajal ära kuulnud walitsuse deklaratsiooni, kui meie oleks teada saanud, mis walitsus mõtleb ühel ehk teisel alal teha, siis oleks meie küsimine ehk ära wõinud jääda. Seda aga ei ole meie mitte senni weel teada saanud ja ei jää muud teed üle, kui pöörata walitsuse poole üksikute küsimistega, et sel teel teada saada walitsuse seisukohta ja tegewuse kawa.

Juhataja O. Strandman: (Walitsuse esitajale) Missuguse seisukoha wõtab walitsus selle küsimise asjus? Kas ta leiab võimaliku olevat kohe wastata? Walitsuse esitaja teatab, et ta küsimise peale kohe wastata võib.

Kaubandus- ja tööstusminister J. Kukk: Lugupeetud rahwasaadikud! Sd. Tööliste Partei Riigikogu rühma poolt esitatud küsimine, mis õieti kolmeks küsimiseks on harunenud pärast seda, kui lugupeetud kolleega herra Palwadre teda pikemalt selgitanud on, on küsimus, mida ükski walitsus ei saa tähelepanemata jätta. Küsimise esimese osa peale — kas Wabariigi Walitsus on pööranud oma tähelepanu ähwardawa tööpuuduse peale — wõin ma wastata, et walitsus ei saa sarnasest sotsiaalselt ja majanduslitselt tähtsast küsimusest tähelepanemata mööda minna, ilma et oleks selle pahe kõrvaldamiseks teid ja abinõusid otsinud. Mis puntub aga küsimise teise osasse: mis

kawatseb Wabariigi Walitsus teha tööliste töösaamise võimaldamiseks ja missuguseid abinõusid mõtleb Wabariigi Walitsus ette võtta tööliste tööpuuduse vastu kindlustamiseks — siis peab ütleva, et nende küsimiste peale vastamine mitte nii lihtne ja kerge ei ole.

Siin on austatud eelkõneleja poolt puudutatud seda küsimust ainult peaaesjalikult sotsiaalse töökaitse ja töö-kindlustamise seisukohalt. Nii nagu kirjalikult ettepanud küsimises toonitatakse, põhjendatakse küsimist meie põhiseaduse § 25 peale, mis nõuab, et igale kodanikule oleks kindlustatud inimvääriline ülespidamine. Kui seda küsimist oleks võimalik seadusandlisel teel lahendada, siis läheks asi kergesti: oleks vaja ainult tööpuuduse vastu kindlustamise seadus välja anda ja küsimus oleks väga ilusti wormiliselt lahendatud. Kuid lihtsa seadusandliku korraldusega ei saa mitte seda halbtust kõrvaldada. Meie näeme, et meie naaber idas, kus mitte kapitalistlik walitsemise kord maksew ei ole, waid kus kommunism on maksuma pandud, kirjatähe järele täielikult maksuma pandud, et seal tööpuudus mitte sama, waid palju suurem on ja et seisukord mitu korda halwemal kujul üleüldiseks nähtuseks on mitmeski kodanlises riigis. Lubatagu minule, et ma siin Riigikogu liigetele selle küsimuse majanduslist külge esitan ja ühtlasi tähelepanu juhin nende raskuste peale, mis walitsusel kui ka Riigikogul selle küsimuse lahendamise juures on.

Nagu teie teate, on meil Eestis kõik tööstusharud esitatud: suurtööstus metalli- ja kiutööstuse kujul, kui ka väiketööstus mitmesuguste teiste tööstusharude kujul, nii et meie oma riiki mitte üksi põllumajanduslikeks, waid ka tööstuslikeks riigiks lugeda võime. Enne sõda oli meil tööliste arw 40—50 tuhat inimest. Ilmasõja lahtipuhkemisega said aga meie tööstusel otseku ei elusooned läbi lõigatud. Meie tööstus seisis peaaesjalikult wäljamaa toorainete ümbertöötamises Wenemaa turgude jaoks. Sõjaaastatel jäi meie tekstiiltööstus peaaegu täielikult peatama. Sel ajal aga kaswas meie metallitööstus suurtööstuseks. Enne sõda olid siin ainult üksikud suuremad paranduslikud ettewõtted, kuid hiiglatööstuseks tõusis ta just sõjaajal, kus taheti meie Noblesneri tehas Wene laewastiku jaoks otstarbekohaselt käima panna, mida osalt ka tehti. Praegu aga võime meie oma tööliste arwu 8—9 tuhande wahel lugeda ja meie tööstusettevõtete produktsioon on weerand wõi üks kolmandik sellest, mis ta enne ilmasõda

oli. Metallitööstus on peaaegu wälja surnud ja endisest suurest laewatehasest on hiigla hooned järele, mis täiesti surnud. Nii pea seal elustamist loota ei ole. Selle asemel on okkupatsiooni ajal ja hiljem wabariigi algusest saadik meie tekstiil-, puu-, naha- ja osalt ka keemiatööstus ennast organiseerima hakanud ja on teatavad resultaadid kätte saanud.

Nagu ma juba tähendasin, on meie tööstus üks neljandik wõi üks kolmandik sellest, mis ta enne ilmasõda oli, kuid üksikutes harudes on aga tööstus jõudnud ennast 1920 aasta jooksul nii kaugele arendada, et 50% ennesõjaaegsest tööstusest wälja teeb. Tööstuse üleüldine tõus, mida wõis pärast ilmasõja lõppu, s. o. 18. aastal konstateerida, sai meil hoogu võtta alles 19. aasta lõpul ja 20. algusel. Meie töösturid hakkasid õige tõsiselt rehkendama Wene turu arenemisega, ja üleüldine konjunktuur oli ilmaturul niisugune, et iga aine peale näis piiramata nõudmine olemat. Selles mõttes mobiliseeris end ka meie tekstiiltööstus Narwas ja Tallinnas. Meie kalewiwabrikud hakkasid end suuremate tööde jaoks korda seadma, krediite nõudma ja töölisi palkama. Kõik näis selles mõttes hästi minewat, kuid seal tuli läinud suwel ootamata pööre. Puuwillaturg, mis oli jõudnud minewa aasta kesk-suweks teatawa kulminatsiooni-tipuni, hakkas järsku hindade alanemist näitama. Puuwillahinnad olid enne sõda 16 pensi nael ja nad tõusid minewa aasta suweks 30 pensini; seal korruga, mitmele päris ootamata, hakkas see hind langema ja mitte üksikute kuude ja nädalate kaupa, waid iga päewaga. See langemine on kestnud nii kaua, et meie praegu näeme puuwillaturul ennesõjaaegseid hindu. Wiimased Inglismaa puuwillaturu teated Ameerika willa kohta on 7 pensi naelast, kuna enne sõda 5, 6 kunni 7 pensi oli. Nüüd hakkasid wabrikud, kes alguses oma tagawarasid hoidsid ja kunstlikult hindu kõrgendasid, oma tagawarasid realiseerima. Kadus ühtlasi ka lootus nende turgude ostujõusse, kellega senni rehkendati; selgus juba minewa aasta lõpul, et see Wene turg, mille peale nii palju loodeti, täiesti ostujõuetu on. See maa üle saja miljoni inimesega on nii hästi oma maa tööstuse, kui ka wäljamaa produktide suhtes täiesti ostujõuetu.

Sarnane olukord ei ole mitte üksi Wene turul, waid ka Kesk-Euroopa turul, kus Saksamaa ja teised Kesk-Euroopa riigid ostujõuetud on. Töösturid olid sunnitud oma kaupsid ennesõjaaegsete hindadega

realiseerima ja üks wabrik teise järele on sunnitud tööstusest loobuma ja uksi sulguma lihtsalt sel põhjusel, et ei ole turgu, kuhu oma saadusi müügile saata. Sama-sugune olukord on ka meie Narwa puuwillawabrikul, kui ka Balti puuwillawabrikul Tallinnas. Wiimased katsusid endid tehniliselt korraldada ja omale kodus kui ka väljas krediite muretseda, mis neil ka korda läks. Nende produktioon oli ennesõjaaegsest wast üks seitsmendik kunni üks kaheksandik. Sel ajal oli öieti teataw tõus ja edasimineku, kuid just see asjaolu, et nemad ennast tööle walmistasid wara kewadel minewal aastal ja oma puuwilla sisseostu toimetasid sel ajal, kui selle hind kõrge oli, on nüüdsete saaduste turuhindade juures turu leidmisele wõimatu raskusi teinud. Meie turg, sisemaa turg, jõuab aga sellest piiratud produktioonist, mis meie puuwillatööstus annab, wäikese osa ära tarwitada. Meie nende saaduste wäline turg on aga seismas.

Nüüd peame seda silmas pidama, et meie puuwillawabrikud olid orgaanilises ühenduses Wenemaa tööstusega. Siin walmistati ainult tooresriie ja saadeti ümber-töötamiseks Wenemaale ja seal ta läks Wene tarwitajate kätte. Nüüd aga peame selle produkti ümber-töötamiseks mujale turgudele teesid otsima. See wõib ainult sündida piiratud teel. Lõpuks ongi, näituseks, mõni aeg tagasi Narwa puuwillawabrik esinenud kaubandus-tööstusministeeriumile teadaandega, et tema lähemal ajal kawatseb oma tegewust seisma panna. Kaubandus-tööstusministeeriumi poolt on wabriku lähema seisukorra kohta kõik selgitused ja töö edasijätkamiseks igasugused abinõud kaalumiseks tarwitusele wõetud. Puuwillatööstuse kriisi juures on raske abinõusid leida, sest et meil puuduwad kapitaalid. Missugune seisukord üleüldse riideturul walitseb, seda karakteriseeriwad järgmised Inglise „Economistist“ wõetud andmed. Nende järele on praegu riideturul hinnad alanemas ja õige kiirelt eelsõjaaegsetele hindadele lähenemas, kuna minewal aastal märtsikuul, see on aasta tagasi, olid need hinnad ligi kuus korda eelsõjaaegsetest kõrgemad. Ühe aasta jooksul on riidekauba hinnad keskmiselt kolm korda langenud ja selle tagajärg muidugi on see, et need ettewõtted, kes siis suuri tagawarasid muretsesid tooresainetes, nüüd kõigeraskemas seisukorras on.

Meie tekstiiltööstuse elushoidmiseks ja elustamiseks on tarwis, nagu ma juba tähendasin, suuri kapitaale, et wõimaldada kaupsid ladusse walmistada, senni kui

turg idas meie kaupadele awaneb. Neid kapitaale meil ei ole ja neid meie oma rahaturul mingisuguse abinõuga muretseda ei saa. Siin peab tööstus otsima ja katsuma leida neid kapitaale väljaspoolt ja on ehk wõimalik, kui siin arwesse wõtta meie madalat rahakursi, kui mitte nüüd otsekohe, siis vähemalt mõne aja pärast, niisuguseid ettewõtjaid leida, kes sellest huwitatud on ja wõimaldawad jällegi meie tööstust käima panna. Walitsus oma poolt on wäiksemat puuwillatehast, näituseks Balti tehast, tellimistega mõneks ajaks warustanud. On raske uut tellimist anda, sest walitsus on tihti kõigekehmem kogu Eesti riigis ja temal ei ole neid ressursse mitte, kust wabrik wõiks omale sarnaseid tagawarasid walmistada ja muretseda lasta. Meie puuwillatööstuse kõrwal on kalewitööstus, kus ka üle tuhande töölise praegu tööd saawad. See tööstus on ajutiselt tellimistega Wenemaa poolt warustatud, kuid arwesse wõttes seda asjaolu, et Wenemaa wäga piiratud osta jõuab, siis, tööstuse seisukohast wälja minnes, ei wõi kartust awaldamata jätta, et kas töö edasijätkamine selles tööstusharus piiratud kujul mitte üles ei kerki.

Meie metallurgia, mis enne suurtööstusena meil aset leidis, on nüüd ainult waremtena järele jäänud. Endistest 70.000 töölisest on wahest weel ehk 1600—2000 töölise ümber järele jäänud ja need suured wabrikud peawad wist mõneks ajaks tühjalt seisma jääma. Kuid need töökojad, mis meil töötawad ja mis oma suuruse poolest töötada wõiwad, on töö poolest teatawaks ajaks kindlustatud, osalt Wenemaalt saadud parandustööde läbi, osalt sellega, mis riigil omal teha. Meie keemiatööstuse suurem wabrik, Mayer, on alles täna teatanud ministeeriumile, et ka tema on sunnitud turupuudusel oma tegewust seisma panema. Et lähemaid põhjusi teadaandes ei leidu, siis ei ole ka wõimalik neid lähemalt läbi kaaluda. Üleüldiselt peab teatama, et siin meil sellel tööalal kitsikus wõib tulla, kuna Saksamaa oma keemiatööstusega meiega on suutnud wõistelda ja seda ka nüüd wäga jõudsasti teha suudab.

Tegewuse laienemist on meil ainult tsemenditööstuses ette märgata. Meie mõlemad suuremad tsemendiwabrikud, Port-Kunda ja Aseri, seisid läinud aastal, kuid nad walmistasid ennast tööstusele. On arwata, et see tööstusharu ennast tänawu aastal, kui mitte täiesti ennesõjaaegses ulatuses, siis ometi elawas tegewuses esitab. Et meil mõnedki suurtööstused, mida

meie maa endine peremees siin kawatses teha, praeguste toodangute järele küll teatawal wiisil kitsendada tulewad, on kindel. Nagu ma tähendasin, ei ole meil wõimalust neid suuri metallurgia ettewõtteid käima panna, mis Wene sõjalaewastiku ülewahoidmiseks tarwilikud olid. On wõimalused olemas ja wõib eeldada, et meil loodetawasti wäljamaa kapitaal figureerima saab, kui mitte sõjalaewade ehituse jaoks, kuid siiski wast suuremates ettewõtetes, näituseks, wabrikute käimapanemises.

Mis puutub sellesse, kas meil otsekohe praegu tööpuudus ja töökriis käes on, siis pean ma ütleva, et seda meil siiski mitte ei ole. Meie wõime praegu koguni wastupidist konstateerida. Ehitustööd seisawad just tööliste puudusel ja Riigikogu liikmed wõiwad ise seda tunnistada, sest meil seisab 3 aastat hoone, mida Riigikogu istumiste jaoks tahetakse ehitada, pooleli, sest et tarwilised töölispuuduwad. (Rkl. J. Allikso: Millega pangaherrad töölistemaja hakkawad ümber ehutama?) Meie tähtsam küsimus, maaküsimus, mille lahendamisele Asutaw Kogu asus ja mida ka praegu Riigikogu jätkab, ei ole weel lahendatud. Mõisade kruntiajamisega on tarwis uutele asunikudele muretseda eluhooneid, ja selles mõttes on meil siin just ka ehitustööga tegemist. Kui meil suuremad hulgad töölisi wabaks jääwad, siis arwan mina, et neid just ehitustööde jaoks ära wõib kasutada. Puht abiandmist töölistele tööpuuduse wastu ei saa meie mitte teostada, sest meie ei ole sedawõrd rikkad, et seda teostada suudaks. Kui siin herra Palwadre Prantsusmaad ette tõi, kus miljonid töötatöölisi on, siis on ehk herra Palwadre'l niisama teada, missugune Prantsusmaa riigi eelarwe on. Prantsusmaa on riigi eelarwe 40 miljardi frangi suuruselt wõtnud, aga sellel on 20 miljardiline puudujääk. Prantsusmaa wõib ka selle puudujäägi juures kulusid selleks otsarbeks teha, sellepärast et temal on oma Bosche, kes maksta wõib. Ainult seda, mis meil tööpuuduse kõrwaldamiseks wõimalik teha on, peame meie ära kasutama ja selles mõttes peame meie tööd organiseerima. Ehitustöö kõrwal on meil metsa- ja õlikiwitöö, mis suuremat hulka töölisi nõuab. Siin pean jälle tähendama, et meil praegugi ja ka läinud suwel siin tööliste puudusega tegemist on olnud. Meie riikiline õlikiwikaewandus, kus praegu 700 töölist tööl, peaks tegewuskawa järele 2.000 töölisega töötama. Metsatöö on meie oma tööliste kõrwal ainult endise põhja-lääne armee sõdurite abil edenenu. Meie turba-

tööstus, mille peale walitsus iseäranis tahab rõhku panna, et metsi häwituse eest hoida, nõuab ka palju töölisi. Walitsusel on lähemad kawatsused tööjõu juhtimise kohta igasugusele alale ja on ka lähemad kawatsused igasuguste juhtumiste wastu wäljatöötamisele, millega omal ajal walitsus Riigikogule esineb. See olgu selle küsimise peale ületuldiseks wastuseks.

4. E. I. S. T. P. Sekretäär (loeb):
Rk. rühma küsimine W. W-le põhja-lääne armeelaste siinwiibimise kohta. Eesti Riigikogule. — Peeterburi all purukslõõdud ja Eesti wabariigi piiridesse taganenud Wene põhja-lääne armee on ammu likwiddeeritud, kuid järelejäanud meeskond wiibib alles wabariigi piirides ja on walgunud meie maad mööda laiali. Osa temast on saadetud metsa ja wabrikutesse tööle, teine osa aga mõisadesse ja taludesse põllutööle.

Kuna meil läinud aastal mõisade jagamise ja meie oma sõjawäe demobilisatsiooni tõttu palgalist tööjõudu põllutöös isegi kippus üle jääma, on põhja-lääne armeelaste maalesaatmine weel enam suurendanud tööpuudust.

Teisest küljest on selle armee meeskond odawa tööjõuna tööliste palgad sedawõrd alla surunud, et meie elukutselised põllutöölised on sunnitud kas töölt põgenema ehk ühes perekondadega näljas elama. Põllutöölise palga ja tööaja sunduslikud määrused ei ole tegelikult maksnud põhja-lääne armeelaste, kui wangide kohta, kes pool sunniwiisil pidid sinna minema, kuhu neid kästi, ja töötama igasugustel tingimistel. Iga nende poolt tõstetud palga ja tööolude parandamise nõudmise peale on wastatud kontsentratsiooni laagrisse saatmise ähwardusega. Arusaadaw, et nad, olles sunnitud palja kõhutäie eest tööd tegema, rõhusid teistegi tööliste palgad wiimase wõimaluseni alla ja muutusid põllutöölise seisukorra halwenemise põhjuseks.

Niisugune põhja-lääne armeelaste töөлendusimine on kutsunud wälja põllutöölise seas õigustatud nurina. Ja peaks neid eelolewal põllutöö-hooajal neilsamadel alustel kasutatama, kui läinud aastal, siis ähwardab suuri põllutöölise hulki lihtsalt nälga.

Peale selle liiguwad püsiwalt jutud, nagu tahetaks endiseid põhja-lääne armeelasi uuesti kokku koguda sõjawäeks, kelle peale pandawat õige tähtsad poliitilised ülesanded meie sisemaal.

Kõike seda silmas pidades, paneb Eesti Iseseiswa Sotsialistliku Tööliste Partei Riigikogu rühm Riigikogule ette pöörata Wabariigi Walitsuse poole järgmiste küsimistega:

1) Miks ja mis ülesannetega wiibivad põhja-lääne armeelased wabariigi piirides ning kelle käsutada nad on?

2) Kui palju neid on?

3) Kas on tõsi, et neid uuesti wäeks wormeeritakse ja mis otstarbel?

4) Miks wõimaldatakse tööandjatel neid eksploateerida wäljaspool seaduslist kaitset?

5) Mis mõtleb walitsus nendega peale hakata ja millal?

Palume see küsimine wõtta Riigikogu tänase koosoleku päewakorda.

4. märts 1921 a. E. I. S. T. P. Riigikogu rühma nimel: E. Jonas, Oskar Gustawson, A. Hansen.

Rkl. E. Jonas (is.): Palun sõna!

Juhataja O. Strandman: Mille kohta soowite sõna?

Rkl. E. Jonas (is.): Küsimise täiendamiseks.

(Talle antakse sõna).

Rkl. E. Jonas (is.): Riigikogu liigetel on teada, kuidas põhja-lääne armee üle piiri walgus meie maale, rüüstas ja omawoliliselt rekwireeris. Peale selle on Riigikogu liigetel ka teada, kuidas nurja läks põhja-lääne armeelaste operatsioon Peeterburi wastu, kuidas neid puruks löödi ja neid lahkesti jälle meie maa piiridesse lasti tulla. Sellest hoolimata, et nüüd meie riik nõukogude-Wenemaaga rahualale asunud on, wiibivad põhja-lääne armeelased meie territooriumil. Nõukogude-walitsus, minu teades, on amnesteerinud põhja-lääne armee sõdurid, kuid sellest hoolimata püsiwad nad ikkagi meie pinnal ja et neid meil wangidelaagris kinni pidada ei saadud, siis on nad laiali saadetud üle maa, aga mitte kui wabad töölised, waid kui wangid. Nad ei ole saanud wabalt oma töökohta walida, waid neid on paigutatud walitsuse äranägemise järele ja nad on teenistuskoha külge kinnitatud. Sarnastel tingimistel puudub neil loomulikult enese palga eest wõitlemise wabadus. Nad ei tohi enese palgakõrgendamise nõudmiseks suudki lahti teha, waid peawad walmis olema selle palga eest tööd tegema, mida tööandja neile ette kirjutab. Sunduslikud määrused põllutöölise palga ja tööolude kohta ei saa sellepärast nende kohta makswad olla. Teisest küljest, kui

peremeestel on wõimalik endile tööle nõutada wangilaagritest wäljaspool seadust seiswaid wõõramaa kodanikka, kes peaaegu ainult kõhutäie eest tööd teewad, siis loomulikult ei wõta nad enam tööle meie eneste elukutselisi põllutöölisi. Ja maatöölise liidule on tulnudki sellesisulisi kaebusi, kus juhitakse tähelpanu selle peale, et põllutöölised, kellel rohkearwulised perekonnad, ei saa paljalt kõhutäie eest tööd teha, nagu põhja-lääne armeelased, ja sellepärast neil ka wõimatu on tööd leida.

Peale selle on meie sõjawägede demobiliseerimise tõttu tööpuudus isegi kaswanud, põhja-lääne armeelased aitawad tööpuudust weelgi õige tuntawalt kaswatada. Ma wõiksin teile nimetada üksikutest waldadest saadud arwusid põhja-lääne armeelaste kohta, mis tõendawad, et neid mõnel pool nii palju on, et nad tööpoolest matawad eneste alla kogu kohalised töölised. Siin on, näituseks, Uue- ja Wana-Kariste wallad, kus asub peale 250 põhja-lääne armeelase, Anija wallas on neid 130 jne., ja sealjuures ei ole nad mitte üksikult, waid suurte rühmadena. Peale selle on meile teateid tulnud, et põhja-lääne armeelasi koondatakse mingisugusteks sõjawäelisteks rühmadeks. Ma ei ütle mitte, et neid oleks meie sõjawäeosadena korraldatud, waid meie teadete järele korraldatakse neid, kui eri Wene rühmi, toeks Eesti sõjawäele. Sellest wõib wälja lugeda, nagu ei usaldaks meie walitsus enese sõjawägesid küllalt ja sellepärast organiseerib nende kõrwale wõõraid wägesid, kes tarbekorral walitsuse sõna kuulama peaksid. (Wahelhüüe pahemalt poolt: Abiks kardawoidele!) Teisest küljest on märgata, et kui Kroonlinna sündmused lahti puhkesid, siis põhja-lääne armeelasi, iseäranis siin Tallinnas, suuremal arwul liikuma on hakanud, ja kõneldakse isegi, et mõned juba läikiwad pagunid olla õlgadele õmmelnud. Wene keel on iseäranis wiimasel ajal igal pool uulitsatel jälle kõlama hakanud. (Naer ja hüüded paremalt poolt: Kui teie Wene keelt oma sõbraga räägite, kas olete teie siis kontrrewolutsionäär?) See tõendab, et sünnib jälle Wene kontrrewolutsiooniliste ronkade kogumine. Ja nõnda siis... (Naer üleüldiselt ja wahelhüüded).

Juhataja O. Strandman: Palun mitte kõnelejat segada.

Rkl. E. Jonas (jätkates): Ja nõnda siis näeme, et neid wägesid uuesti korraldatakse, kas sisemise waenlase wastu, wõi tahetakse neid kasutada nüüdsete Kroon-

linna sündmuste puhul. (Naer ja wahelhüüded). Kuidas?

Juhataja O. Strandman: Palun kõnelejat mitte rahwasaadikutega juttu ajada.

Rkl. E. Jonas (jätkates): Lõpetades tuleb weel kord rõhutada, et meie ei saa mitte waikides pealt waadata, kuidas põhja-lääne armee jäänused meie oma tööliste palkasid alla suruwad. Teisest küljest ei ole ka mitte küllalt selge, kelle käsul need sõjawäeriismed praegusel silmapilgul siin on. (Wahelhüüded: Neid ei ole siin). Aga nad ometi on ju siin. (Wahelhüüded: Need on eraisikud). Aga nad ei ole mitte Eesti kodanikud, nad ei ole ka wabad wäljamaalased, järjekult on nad endiselt interneeritud põhja-lääne armeelased. (Naer). Kui teie ei saa neid meie maalt wälja saata, siis vähemalt tehke wõimalikuks, et nad sellesama töökaitseseaduse alla käiks, mille alla käiwad teised Eesti tööliselised, ja otsige teid, et nad ei suurendaks nii kui nii meil kasawat tööpuudust. Ja sellepärast nõuab meie rühm, et walitsus selgitaks, missugused suhted õieti temal nende põhja-lääne armee jäänustega on ja mida ta siin käsitatud wäärnähutuste kõrwaldamiseks kawatseb teha.

Siseminister K. Einbund: Ausatud rahwaesitajad! Põhja-lääne armeelased, omal ajal, peale selle, kui Judenitschi sõjakäik Peeterburi peale tagasi oli löödud, jäid ühes osas meie territooriumile peatama sellepärast, et neil wõimalik kusagile minna polnud. Ühes nendega, see täh. ühes Judenitschi armeelaste tagasitulemisega, põgenesid ka suurel arwul Wene rahulikud elanikud emigrantidena meie territooriumile. Nende arw oli alguses päris suur; kindlat arwu ma ei wõi ütelda, aga igatahes kaugelt üle 20.000. Alguses oli see arw igatahes hästi suurem, wõib olla 30.000 ümber. Loomulik, et nii suur arw muulasi meile suurel ja üleliigsed raskused kaasa tõi, et meie walitsus sel ajal sunnitud oli kõiki abinõusid leidma, kuidas sellest suurest arwust külalistest lahti saada. Arwesse wõttes meie toitlusolusid, kitsikust korterioludes, arwesse wõttes ühtlasi ka haigusi, mis nad enesega kaasa töid, pidi walitsus samme astuma nende tagasitõrjumiseks. Mõjuwate abinõude tagajärjel saadi tõesti nende suurest arwust lahti ja meie territooriumile jäid peatama ainult need osad kaugelt wähe- mas arwus, kui see alguses oli, kes mitte ei wõinud Wene territooriumile tagasi minna, sellepärast, et see neile poliitiliselt

hädaohtlik oli, ja meie, kui wabariik, ja demokraatline wabariik, pidime muidugi neile oma pinnal lubama poliitilist warjupaika, kui Wene kodanikkudele, kes oma pinnale minna ei saa, kes seal Wene nõukogude-walitsuse poolt mitte amnesteeritud ei saanud ja ka weel praegu amnesteeritud ei ole.

Küsimus seisis lihtsalt selles, kas meie need inimesed saadame wälja ja, et nemad lastaks nõukogude-walitsuse poolt maha ehk lubame neile, kui poliitilistele pagulastele, eneste territooriumil wiibida, sennikaua, kui nad leiawad wõimaliku olewat siit ära minna. Nõnda jäi neid siia peatama mõne tuhande ümber, missugune arw praegu mitte kindel pole; minu käes olewate andmete järele peaks neid olema umbes 5.000 ümber. Tulewad teised tingimised, loomulikult, igaüks neist katsub kodumaale tagasi minna, ja ma pean ütleva, nad lähewad ikka järk-järgult ja ei lähe siit mitte wälja muud nõukogude-Wenemaale, kui ainult need, kellel isiklikult see hädaohtlik pole, läbi rääkides, wõib olla, nõukogude-Wenemaa esitusega, kuid wäga palju neist läheb wäljamaale teistesse riikidesse jne. Wiibiwad nemad meie maal mitte põhja-lääne armeelastena, ega ka endiste põhja-lääne armeelastena mingisuguses erilises mõttes, waid nad wiibiwad meie pinnal praegu poliitiliste pagulastena täiesti eraisikutena ja otsiwad enestele tööd, nagu kõik teised wäljamaa alamad meie pinnal. Mingisugust wahet ei ole nende ja teiste wäljamaalaste wahel; ei ole nende jaoks erilisi kitsendusi tehtud, ei ole neid kitsamatesse raamidesse töötsimisel surutud, kui seda teiste wäljamaalastega on tehtud. Ja nii elawad nad kui poliitilised pagulased meie demokraatliku wabariigi pinnal lihtsalt sellepärast, et meie nende wastu, niisama kui igaühe wastu, oma kohuseks peame neile warjupaika anda. (Rkl. J. Piiskar kohalt: Kas läinud suwel ka sellel alusel?) Sellepärast, olles teinud seda lühikest sissejuhatust, wõiks wastata ma kõigi küsimiste peale.

Esiteks, miks wiibiwad põhja-lääne armeelased meie wabariigi piirides? Wiibiwad sellepärast, et neil praegusel korral isiklikult hädaohtlik on nõukogude-Wenemaale tagasi minna; wiibiwad need, kellel waesuse tõttu mitte wõimalust ei ole ka teistesse wäljamaa riikidesse minna. Pean tähendama, et meie walitsusel on läbirääkimised olnud teiste wäljamaa riikidega, et ka seda wähest osa, mis meie pinnale on jäänud, wastu wõetaks, aga neil läbirääkimistel pole suurt tagajärge olnud.

Wiimasel ajal on läbirääkimisi peetud Wene nõukogude-walitsuse esitajatega, et neid amnesteeritaks ja neil võimalikuks tehtaks kodumaale tagasi minna; kuid praegu pole võimalik neid vägiwaldselt meie maapinnalt lahkuma sundida.

Järgmine küsimine on: mis ülesannetega nad siin wiibivad? Minu seletusega on ka see osa küsimisest wastatud: ülesannet ei ole neil mingisugust; nad wiibivad selleks siin, et kuidagi ära elada. Märkusena esimese küsimise juure peaksin tähendama, et need mitte põhja-lääne armeelased selle sõna endises mõttes ei ole, waid liht kodanikud, nagu kõik teised wäljamaalased, kes meie riigis wiibivad. Küsimise peale, kui palju neid on, ma juba wastasin.

Kolmas küsimine on: kas on tösi, et neist wäeosasid wormeeritakse ja mis otsarbel? Minu eelkõneleja tähendas, et neid wormeeritakse tema andmete järele Eesti sõjawäele abiks wõi lisaks, sellepärast, nagu ei usaldaks meie oma sõjawäge. Need teated on minule täiesti wõõrad, ma kuulen neid esimest kord ja ma olen kindel, et need teated ka teistele Wabariigi Walitsuse liigetele wõõrad on. Ma olen kindel, et need teated wõõrad on ka Riigikogu liigetele, wälja arwatud mu austatud eelkõneleja. Meie Eesti wabariigi sõjawägi ei ole mingisuguseid jõude veel abijõududena tarwitanud (Wahelhüüded: Kas siin Ameerika neegrid ei olnud?), nagu seda Wenemaal tarwitatakse, näituseks, hiinlaste näol, sest et ei ole usaldust oma sõjawäe wastu. Meie aga oleme senni kindlad olnud oma sõjawäe peale, sest meie oleme oma sõjawäe wõitusid näinud, ning sellepärast ei ole mingisugust põhjust, ning praeguste andmete järele ei peaks ka mingit põhjust olema oletada, nagu peaksime meie wormeerima nendest poliitilistest pagulastest mingisuguseid abiwägesid. Need teated on, ma julgen loota, ainult rkl. Jonas'e teated (Wahelhüüe: Walaskala kõhust leitud) ja teised Riigikogu liikmed neid teateid ei jaga.

Siis neljas küsimine: mispärast võimaldatakse nende tööjõudu eksploateerida ilma seadusliku kaitseta. Ma juba ütlesin, et nad meie pinnal asuwad wabade wäljamaalastena ja sellena palkawad nad endid teenistusse; eriti ei ole neile töötingimisi Wabariigi Walitsuse ega ka siseministri poolt, niisama ka töö- ja hoolekandeministri poolt ette kirjutatud (Rkl. J. Piiskar: Aga sunduslikud määrused?), waid nad palkawad endid wabalt, ja loomulik

on, ma nimetan uuesti, kestab see nii kaua, kui neil võimalus leidub siit ära minna. Nagu kuulda, on wiimasel ajal Wene nõukogude siinwiibiw esitus samme astunud, et neid amnesteeritaks ja see oleks ka kõige loomulik wäljapääsetee, kuidas neist siin lahti saada.

Küsimise peale, mis mõtleb walitsus nendega peale hakata, on sellega wastatud. Tahame niiwõrd humaansed olla, et meie inimesi lausa surma suhu ei wiska, ja sellepärast ei mõtle meie nende wähesse arwuga enne midagi peale hakata, kui neil ilma hädaohuta võimalus tuleb Wenemaale tagasi minna, ehk kui neil warandusliselt võimalus leidub teistesse riikidesse asuda, ja see minek võimaldatakse neile esimesel palweawaldamise korral. (Hüüe: Kui nad endile pangad on saanud).

Rkl. E. J o n a s (is.): Palun sõna faktiliseks märkuseks.

Juhataja O. Strandman: Faktiliseks märkuseks küsimiste peale sõna ei anta.

Sõjamineister J. Soots: Küsimine on siseministri poolt juba sisuliselt wastatud; ma tahtsin weel alla kriipsutada wastust rkl. Jonas'ele, kes siin teada andis, nagu wormeeritaks põhja-lääne armeelastest mingisuguseid sõjawäeosasid Eesti sõjawägedele abiks. (Hüüe pahemalt poolt: Räägib terve diwisjoni eest). Ma tahaksin alla kriipsutada, abiks nendele sõjawägedele, kellega meie waenlase wastu wõitlesime ja wõitsime. Ma wõtan julguse Eesti sõjawäe nimel teatada, selle sõjawäe nimel, kes on saawutanud Eesti riigi, selle riigi, kus ka rahwasaadik Jonas elab (Wahelhüüe: Kas soomlastega ühes?), jah, alguses soomlastega ühes, aga pärast üksinda, niihästi landeswehri, kui ka nõukogude-Wenemaa wastu. Tahan öelda, et see sõjawägi on weel praegugi, ehk küll arwuliselt wäike, kuid siiski sedawõrd tugew, et ta kõik ülesanded julgesti wõib täita, mis Eesti riik temalt wõib nõuda. Tema wõib julgesti wälja astuda niihästi sisemise, kui ka wälimise waenlase wastu, ja selleks ei tarwita ta mingisuguste wõõraste wägede abi. (Käteplagin).

Rkl. E. J o n a s (is.): Palun sõna faktiliseks märkuseks.

Juhataja O. Strandman: Kuna siin läbirääkimisi ei ole, siis ei saa faktiliseks märkuseks sõna anda. Wõite kaebuse anda selle korralduse kohta.

5. E. I. S. T. P. Sekretäär (loeb):
Rk. rühma aru- Eesti Riigikogule. —
pärimine W. W-le Juba kauemat aega on
Tartumaa riigi- Tartumaa riigimaade-
maade-ülema Ehr- ülemaks keegi Ehrlich,
lich'i tegewuse kelle tegewus tekitab õi-
kohta. gustatud nurinat rahwa
 hulgas. Kõige pealt ei

pane ta rõhku ametnikkude teenistusse võtmisel isiku tubliduse ega asjatundmise peale, vaid mõduandew on siin isiklik tutvus ja muud sidemed. Olgu nimetatud näitusena Saadjärwe mõisawalitseja Bäu-erle ametissewõtmine. Tähendatud isik on Alatskiwi mõisawalitseja kohalt tagan-
 datud lohaka asjaajamise pärast. Mõoda-
 läinud kewadel selgus, et Bäu-erle ka uuel
 ametkohal lohakalt asju ajab. — Põldu-
 dele külwati tõuwilja seeme, mille idane-
 misprotsenti walitseja waewaks ei wõtnud
 kindlaks teha, ja selle tagajärjel tuli mõisa
 kaerapõld, 105 Riia wakamaad suur, uuesti
 harida ja seemendada.

Ka teistes Ehrlich'i wõimkonda kuulu-
 wais mõisais walitseb lohakas majapida-
 mine.

Puka mõisa endisele omanikule jäeti
 riigistatud inwentaarist 2 hobust, 13 lehma
 (puhast werd Angleri tõugu), 8 mullikat
 ja peale selle üle 700 puuda wilja. Tasu-
 tingimiste ja wilja kohta puuduwad doku-
 mendid üleüldse. Kastre mõisa wõeti era-
 isikult sööda peale üks hobune ja 13 lam-
 mast, kuna mõis ise sunnitud oli samal
 ajal ära müüma pubastwerd tõuloomi. Riig-
 istatud mõisade majapidamisi rewideeri-
 takse wäga lohakalt ja harwa ja see asja-
 olu annab wõimaluse walitsejale kõrwale
 toimetada riigiwarandust. Hiljuti leiti
 ühel juhusel rewideerimisel, et mõisa-
 aidas oli üle tuhande puuda wilja rohkem,
 kui näidatud mõisa raamatuis ning aruan-
 deis.

Niisugune asjaajamise wiis wõimaldab
 hõlpsasti kuritarwitusi ning neid on tege-
 likult ette tulnudki. Riigikontroll on, näi-
 tuseks, walitseja Braatsi ja instrktor Pe-
 tersoni tagandamist nõudnud ametiasjus
 ettetulnud kuritarwituste pärast, kuid ta-
 gandamise asemel on riigimaade-ülem ette
 pannud Petersoni ametikõrgenduseks wa-
 nema instrktori koha peale. See tõendab,
 et Tartumaa riigimaade-ülem Ehrlich ei
 wõitle wäärnähtuste vastu riigistatud mõi-
 sas, waid õigustab ja süwendab neid. —
 Kõige selle juures ei unusta herra Ehrlich
 midugi mõista ka iseennast hoopis ära.
 Tartu läheduses on Maramaa mõis, mida
 töölisel ja mõisasasuwad sõdurid mitmel
 puhul on nõudnud endile harimiseks. Nüüd

on aga walitseja neile kõigile üles öelnud,
 teatades, et see mõis jagatakse ära, ning
 et üks maawõtjaist on riigimaade-ülem
 Ehrlich ise, teised aga tema tuttawad.
 Sarnane imelik maajagamine on sündimas
 wallanõukogu nõusolekuta ning koguni
 teadmatagi.

Kõigi mainitud andmete põhjal paneb
 Eesti Iseseiswa Sotsialistliku Tööliste Par-
 tei Riigikogu rühm Riigikogule ette, pöö-
 rata walitsuse poole järgmise arupärimi-
 sega:

1) Kas on Wabariigi Walitsusel teada
 see korralagedus, mis walitseb Tartumaa
 riigimaade-ülema Ehrlich'i wõimkonnas ole-
 wais mõisais, ja eriti Maramaa mõisa sea-
 duswastane jagamine, ning

2) Mida kawatseb teha Wabariigi Wa-
 litsus, et sarnased nähtused ei korduks.

Palume wõtta see arupärimine Riigi-
 kogu tänase koosoleku päewakorda ja ta
 tunnistada rutuliseks.

E. I. S. T. P. Riigikogu rühma nimel:
 M. Bleiman, Oskar Gustawson, P. Keerdo.
 Tallinnas, 4. märtsil 1921.

Rkl. M. Bleiman (is.): Käesolew
 arupärimine käsitleb riigiametnikkude tege-
 wust. Nii mõnelgi puhul on ette tulnud
 arupärimisi niühästi kõrgemate, kui ka
 vähemate riigiametnikkude tegewuse kohta.
 Pean ütlemä, et parempoolne ajakirjandus
 imestamise wäärt nobe on olnud neid juh-
 tumisi üles noppima ja kinni naelutama.
 Siin on eraldi wõetud osa põllutööminis-
 teeriumi ametnikka. Kui ära kuulata
 kõike seda, mis maal praegu põllu-
 tööministeeriumi ametnikud teewad, siis
 ei saa muljest lahti, et on üks ka-
 tegooria ametnikka, kelle eriülesanne
 on kohalikka elanikka närweerida. Peab
 tähendama, et Tartu maakond nagu wande
 all näikse olewat. Juba kauemat aega ei
 saa ega saa lahti nendest wäärnähtustest,
 mis seal tehakse. On juba rida fakte ette
 toodud ja nendest faktidest paistab silma
 kaks iseloomulist joont: kõige pealt onu-
 pojalik asjaajamine ühelt poolt ja teiselt
 poolt paistab meile silma, et tahetakse seal
 sihilikult riigi ette wõtete vastu igasugust
 lugupidamist kaotada ja eraldi selle ma-
 janduslist wõimatust ära näidata. Riigi-
 kontroll leiab kuritarwitust teatawa amet-
 niku juurest ja otsustab, et ametnik tuleb
 wabastada, vähemalt nii kauaks, kui ko-
 hus tema asja läbi on arutanud. Ametnik
 sõidab aga Tallinna, waotab teatawa nupu
 peale, sõidab Tartu tagasi, ja selle asemel
 et teda ametist wabastada, otsustatakse
 talle anda ametiülendus, nagu siin ette-
 toodud juhtumine seda tõendab.

Toon väikese pildikese, kuidas asi ehitatud. Asume siin ülemast kihist peale, maakonna riigimaade-ülemast herra Ehrlich'ist. Tema kohta on enamalt juba siit kõnetoolilt räägitud. Oli kord aeg, kus herra Ehrlich mingisugune intendandi ametnik wõi mingisugune laduülem oli. Tehti riigikontrolli poolt kindlaks, et teda kuritarwituste pärast oma ametkohalt tuleb wabastada, ja anti kohtu alla. Siis waliti teda riigikontrollnõukogu liikmeks, pärast seda, kui ta juba oli kohtu alla antud. Riigikontrollnõukogu liikmeks olles tegi „Sotsiaaldemokraat“ tema kohta teatud paljastuse ja ta oli sunnitud ära astuma wastutawate kõhtade pealt. Nüüd leiti, et paras koht on teda määrata Tartu maakonna riigimaade-ülemaks. Kui ta seal ümber waatama hakkas, siis leidis muidugi niisamasuguseid omasuguseid eest. Kõige pealt ei pannud ta rõhku ametnikkude teenistussewõtmisel isiku tubliduse ja asjatundmise peale, waid mõõduandew oli isiklik tutwus ja muud sidemed. Olgu näituseks nimetatud Saadjärwe mõisawalitseja Bäuerle ametissewõtmise, kes oma endiselt kohalt lohaka asjaajamise pärast wabastatud sai.

Herra Bäuerle oma poolt otsis samuti omasuguseid kaastöölisi ja meie leiame tema hoole all olewas mõisas aidamehekirjutaja (endine paruni toapoiss), kes waremalt täielise asjatundmatuse pärast wabastatud. Nõnda on siin üles ehitatud mingisugune järkjärguline piramiid, ainult selle wahega, et teraw ots allapoole juhitud ja see teraw ots laialiste rahwakihtide organismisse ikka sügawamalt sisse rõhub. Ma ei taha öelda, nagu oleks praegune põllutöoministeeriumi juhatus selle piramiidi üles ehitanud, aga ma tabaks näha, et praegune põllutöoministeeriumi juhataja kuidagi selle häwitamisele asuks.

Teine iseloomuline joon, mis nähtawale tuleb, on riigi ettewõtete sihilik juhtimine, mis nii ehk teisiti peab kokku langema ja kasu asemel kahju tooma. Mis teie ütlete sarnase asja kohta, kui wõetakse kõrwalistelt isikutelt terve kari wõraid loomi mõisa söögi peale, sel ajal, kui mõisawalitsus on sunnitud oma tuloosi ära müüma, mis määratud eluloomadeks. Ehk mis ütlete sarnase asjaajamise kohta, kui terwelt 105 wakamaad kaerapõldu jääb idanemata ja terve see wäli tuleb uuesti küwata. Ehk mis ütlete teie jälle selle kohta, kui antakse üle 700 puuda wilja endisele mõisaomanikule, ilma et dokumentaalselt oleks selle kohta midagi öeldud. Niisamuti peab ütleva, et terwes reas ülewõ-

tud mõisades inwentaar nii kõrgelt hinnatud oli, et see uuesti ümber hinnata tuli, kui mõisa inwentaar müügile tuli. Ka ei müüda wõõrandatud inwentaari mitte asunikkudele, waid kohalistele peremeestele. On juhtumisi, et peremeeste käest on uuesti waheraha sisse nõutud. Ma ütlesin, et ei taha neid üksikasjalisi juhtumisi arutama hakata ja üles lugeda; neid on niisugune hulk, et ei jõua kõike ära kuulata, waid on iseloomustawalt ette toodud näitusi, mis pildistawad seda teguwiisi. Ma panen rühma nimel ette seda arupärimist wastu wõtta, ja kui walitsus täna ei wasta, siis teeme tähtaja kohta teise ettepaneku.

Juhataja O. Strandman: Ma panen selle arupärimise hääletamisele. Neid, kes selle wastuwõtmise poolt on, palun käed üles tõsta. (Sekretäär loeb hääli.) Suure häälteenamusega on see arupärimine wastu wõetud. Siis tuleb otsustada, missugune tähtaeg määratakse arupärimise äraotsustamiseks.

Põllutöominister B. Rostfeldt: Lugupeetud rahwasaadikud! Siin on palju mitmesuguseid fakte ette toodud, mille peale paari päewa jooksul raske wastata, sest need kõik on kohalised asjad. Ministeerium tahab wõimalikult rohkem materjaali koguda ja täieliselt selle peale wastust anda, sellepärast tuleks pikem tähtaeg määrata. Et siin liiga palju kohalikke fakte on, mille peale ma tegelikult mitte nii ruttu wastata ei saa, palun sellepärast kõike seda arwesse wõtta tähtaja määramisel.

Rkl. M. Bleiman (is.): Teen ettepaneku wastamiseks 2-nädaline tähtaeg määrata.

Juhataja O. Strandman: Teistsuguseid ettepanekuid — ei tehta. Panen selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse. Sekretäär loeb hääli.) Sellega on tähtaja määramine 27 häälega 17 wastu tagasi lükatud.

6. Põllum. Rk. r. Sekretäär (loeb):
küsim. W. W-le Riigikogu Juhatusel.
kartulitagawara- Palume homsesse Riigi-
de otstarbeko- kogu koosoleku päewa-
hase kasutamise korda wõtta järgmist kü-
kohta. simist Wabariigi Walit-
 susele:

Kas Wabariigi Walitsusel on teada, et põhjapoolses Eestis suured kartulitagawarad põllumeestel seismas on, mida meie oma tarwiduseks ära kasutada ei suuda ja

mis kewade lähenemisel rikki ähwardawad minna, nii kui läinud aastalgi?

Kas Wabariigi Walitsusel on mingisuguseid kawatsusi nimetatud kartulitagarawade otstarbekohaseks ärakasutamiseks?

Põllumeeste Riigikogu rühma nimel: A. Jürman, Chr. Arro. Tallinn, 10. III. 21. a.

Põllutööminister B. Rostfeldt: Selle küsimise peale wastan: walitsusel on teada, et põhjapoolses Eestis, iseäranis Wirumaal, kartuliülejäak on. Kui suurel arwul nimelt, ei saa walitsus täpisepealselt ära näidata, statistilisi andmeid selle kohta on, kuid kindlat arwu on siiski raske tabada. Teada on, et kartulid tuleks wälja wedada. Wäljawedu pole keelatud. Eksportööridel tarwis ainult wastaw luba muretseda. Lubade saamiseks tuleb pöörata wäliskaubanduse nõukogu poole.

7. Põllum. Rk. Sekretäär (loeb):
r. küsim. põllu- Riigikogu Juhatusel. Pa-
töömin. riigi- lun homsesse Riigikogu
rentnik. asjus. koosoleku päewakorda
 wõtta järgmist küsimist
 põllutööministrile:

1) Kas põllutööminister teab, et praegu paljudes kohtades riigirentnikkudel, kes endisi mõisarenditalusid peawad, nende käes tarwitada olewate hoonete pealt peale maarendi weel iseäralist üüriraha nõutakse ja et ülemalnimetatud riigirentnikkude liiki takistatakse heina- ja karjamaade puhastamisel pöösastest ja puudest?

2) Kas on teada, et nendesamade riigirentnikkude kruntide küljest maatükke ära eraldatakse ja wõõrastele kasutada antakse?

3) Missugune on nimetatud küsimustes põllutööministri seisukoht.

Põllumeeste Riigikogu rühma nimel: Chr. Arro. Tallinn, 10. III. 21. a.

Juhataja O. Strandman: Sõna on ettepaneku täiendamiseks rkl. Chr. Arro'l.

Rkl. Chr. Arro (põl.-k.): Nagu üleüldiselt teada, läksid ühes kõigi mõisamaadega ka endised mõisarentnikud riigi omanduseks. Nende endiste mõisarenditaludega on lugu teistsugusem, kui hariliku renditaluga. Nendel rentnikkudel oli pikaajaline rendileping, mispärast siis ka põllutööministeerium, arwesse wõttes rentniku tehtud tööd sellel kohal, tarwiliseks pidas nende kohta maareformi teostamise puhul seadust wälja anda.

Nüüd aga tuleb paljudes kohtades riigis ette, et kohalised põllutööministeeriumi ametnikud makswate määruste järele ei käi.

Möödaläinud aastal ilmus „Riigi Teatajas“ määrus maaseaduse põhjal riigistatud mõisade renditalude rendilepingute uuendamise kohta, kus muuseas § 4. nõnda öeldakse: „renditalude peal olewad ehitused lähewad rentnikkude omanduseks tasuta, kui need rentniku poolt oma materjaalist ehk 40 a. eest mõisa kulul üles ehitatud.“

Mina tean Abja wallas juhtumisi, kus renditaludes asuwad rentnikud sellestastmast perekonnast juba üle 100 a., aga sellest hoolimata nõutakse neilt majade eest üüri ehk renti. Rentnikud saawad aru, et see mitte seadusega kokkukõlas pole ja on selle wastu protesteerinud. Arusaamatuks jääb, kuidas wõib koha peal olew ametnik makswate määruste wastu renti nõuda.

Teine asi, mis awalikuks tulnud on, et neid endisi mõisamaaepidajaid takistatakse nende käes ammuolewate heina- ja karjamaade metsi kasutamast, seletades, et neil õigus on nendest metsadest raiuda ainult 3-tolki jämedusi puid oma tarwiduseks.

Siin on jälle tegemist põliste renditalupidajatega, kus üks ja sama põlw sagedasti üle 100 a. selles talus on asunud ja selle seaduse järele temal täieline õigus on karja- ja heinamaal olewat metsa omaks pidada, kuid kohalised ametnikud takistawad seda oma tarwiduse ja heaksarwamise järele toimetada, nii nagu oleks see mets riigi oma. Tuleb jällegi imelik ette, kuidas wõidakse toimetada määruse wastu, mis siin ette toodud on. Peale selle wõiks ma iseäranis Abja kohta tõendada, et kogu Abja walla renditalu maadel ei ole katastri järele rohkem kui 3½ Riia wakamaad metsa. Kui wõtta seda 3½ wakamaad metsa, siis on ka siin wõimalus olemas, kus rentnik wõib seda täiesti omaks pidada. Põllutööministeeriumi wäljaandes nr. 1, § 99-mas on selge sõnaga öeldud: rentniku poolt omandatud ehk kaswatatud mets loetakse rentniku omaks. Tähendab, et kui tema on teda ostnud ehk ise kaswatanud, siis on see tema oma. Kujutage omale ette, kui rentnik asub seal talus juba kolmandat põlwe, siis on ju loomulik, et see mets tõesti tema kaswatatud on, kuid kohalised ametnikud segawad sinna hulka ja seletawad, et see on ikkagi mets ja kuulub riigile, teil ei ole õigust siin oma heaksarwamise järele toimetada.

Peale selle on awalikuks tulnud nähtus, et planeeritakse nende endiste mõisa renditalumaade küljest maatükke ära. On olemas sellekohane määrus, mis põllutööministeeriumile õiguse annab maatükke tõesti

tarwilisel korral endiste mõisa renditalumaade küljest ära jaotada mõnesugusteks otstarbeteks, kuid minu arwates peaks seda ettevaatlikult ja nõnda toimetama, et see majapidamist mitte ei rikuks. Siinkohal tahan ma just selle peale tähendada, et sagedasti väga juhusliselt toimetatakse. Just Abjas, missuguseid olusid mina kõige rohkem tunnen, kuid ma ei taha ka öelda, et niisugused juhtumised ainult Abjas ette tulewad, waid sellekohaseid kaebtusi on üle riigi olemas, et ametnikud wastu seadust talitawad. Ma tahan tähendada, et mul isiklikult teateid on selle kohta, kuidas endisi renditalusid planeeritud on, ja möödaläinud suwel oli juhtumine, kus endisi renditalusid sel wiisil planeeriti, et nad täitsa ilma heina- ja karjamaata jäid. On järele jäänud ainult normaaltalude piirides tükk põldu. Kujutage enesele ette, mis peab niisugune põllumees peale hakkama järgmisel aastal, kui tema on ilma jäänud heina- ja karjamaast ning ta ainult põlluga peab leppima. Tähendab, temal ei ole karja wäljaajamiseks kohta. Põld on kõik sügisel üles küntud ja seal peal mingisugust rohtu loomadele ei kaswa. See on tõesti lubamata seisukord. Teiseks ei ole temal kohta, kust heina teha ja ta peab üle minema selle peale, et osa põldu karjamaaks wõtta, sest kõik endine heina- ja karjamaa on ära wõetud. Niisugused nähtused planeerimise juures on lubamatud, kuid ometi on igapäewases elus niisuguseid juhtumisi ette tulnud, kus eraldatakse ühest talust tükk maad, mis täiesti ühes krundis on, kas puulõikajatele wõi koolidele, wõi mõneks muuks otstarbeks. Niisugune eraldataw maatükk on sagedasti üks parematest, mis rentnikul harida. Mul on juhtumisi teada, kus tahetakse ära planeerida ühe renditalu küljest nurm, mida rentnik on parajasti sõja eel kiwidest puhastanud, kraawitanud ning torutanud ja nüüd tullakse ja planeeritakse see maatükk ära ja see ei ole talust kuigi kaugel.

Mina leian, et niisugune planeerimise wiis on lubamatu ja meie endistel mõisa rendimaapidajatel on täitsa õigus niisuguste juhtumiste wastu protesteerida.

Põllumeeste rühmal on see täiesti teadmata, kuidas üleüldse nii laialdaselt üle maa wõidakse määruste wastu eksida ja selles mõttes on ta ka küsimisega esinenud põllutööministrile ja soowiks hea meelega kuulda saada, kas põllutööminister teab sellest asjast ja missuguse seisukoha mõtleb tema wõtta, et edaspidi seda ära hoida.

S. Põllum. Rk. r. Sekretäär (loeb): küsim. põllutööministrile moonameeste ja riigirentnikkude asukohtadest lahkumise asjus. Sekretäär (loeb): Riigikogu Juhatusel. Palun homsesse Riigikogu koosoleku päewakorda wõtta järgmist küsimist põllutööministrile: Kas on põllutööministril teada, et praegu paljudes mõisades maareformi sennisel kujul teostamise tagajärjel paljud mõisamoona- mehed ja ajutised riigirentnikud eelolewal jüripäewal oma asukohtadest lahkuma on sunnitud?

Mis kawatseb põllutööministeerium nende seisukorra kindlustamiseks ette wõtta?

Põllumeeste Riigikogu rühma nimel: Chr. Arro. 10. III. 21. a. Tallinn.

Rkl. Chr. Arro (põl.-k.): Meil on kõigil teada, kuidas läinud aastal põllutööministeerium kutsus ringkirjaga kõiki rendimaapidajaid üles kohalistes wallawalitsustes üles andma, et soowi korral mõisadesse ajutiselt elama asuda ja harimiseks maad saada. Seda üleskutset terwitati väga ja suur hulk põllumehi tarwitas seda juhust, et mõisamaa peale elama asuda. Minu teadmise järele on seda võimalust üle terve riigi kasutatud. Mõisadesse elamaasumine oli väga mitmekesine: mõnes kohas asusid nad ühisusena, teises kohas asusid üksikult, igaüks oma maatüki peale. Aga vähemalt väga suurel määral anti mõisaid sel wiisil rendimaapidajatele wälja. Täna on seisukord sellest küljest väga halb. Kui möödaläinud aastal niisuguse üleskute peale rendimaapidajad suure rõõmuga tõttasid mõisamaade peale, et seda maad saada, siis on paljudel ja väga paljudel täna seisukord niisugune, et nemad, kui seda seisukorda ei muudeta, on sunnitud eelolewal jüripäewal ära minema nende maade pealt.

Nüüd küsime, kuhu peawad nad minema? Ütlen: need mõisadesse minejad olid endised talurentnikud ja möödaläinud aasta üleskute peale jätsid nad need renditalud maha selle lootusega, et mõisadesse mitte üheks aastaks minna, waid jäädawalt sinna elama asuda. Ja täna, kui neid nüüd sunnitakse nende maade pealt ära minema, ei saa nemad enam oma endisi talumaid kätte, ja nii ei näe need suured hulgad mõisade ajutisi rentnikka mingisugust wäljawaadet — kuhu kewadel asuda ja kust maad harimiseks saada. Seisukord on niisugune, et nemad sellega juba peawad rehkendama, et oma waewagokutud inwentaari müüma hakata.

Iseloomulik on aga teisest küljest see seisukord, et selles piirkonnas, mis mulle isiklikult tuttaw on, tean kolmes mõisas enam-wähem isesugust juhtumist.

Halliste kihelkonnas anti sellesama üleskutse põhjal 2 mõisa wälja: Kaubi ja Pornuse. Selle üleskutse peale andsid ennast üles wäga paljud rendimaapidajad. Et nüüd mingil wiisil kõigeparemaid rentnikka mõisa saada, tehti põllutöoministeeriumi poolt korraldus, et kandidaadid saaksid määratud wallanõukogu poolt, ühtlasi töotades, et need wallanõukogu poolt walitud kandidaadid, keda maakonnawalitsus kinnitas, järgmisel aastal, kui mõisad planeeritud saawad, edasi mõisamaa peale wõiwad jääda. Seda on ka põllutöoministeerium weel tänawu aastal oma lisamäärustes tõendanud, et kui niisugustesse mõisadesse, mis olid planeerimata, on asunud rentnikud wallanõukogu kinnitusel, neil täieline õigus on nõuda, et wäljaplaneeritud kohad nende wahel ära saaks jagatud ja et wallanõukogul mingisugust õigust ei ole uusi kandidaate üles seada. Lugu on aga tegelikult teisiti kujunenud. Need nimetatud mõisad jagati ometi käesolewal aastal wallanõukogude poolt ära uutele kandidaatidele ja need, kes seadusliselt õigustatud olid jüripäewast lõpulikult sinna elama asuma, peawad nüüd selle korralduse läbi nähtawasti lahkuma. See ei ole igatahes mitte loomulik nähtus ja meie ei wõiks riigirentnikkudega mitte sel wiisil ümber käia, et meie ühest küljest nende seisukorda seaduste ja määrustega kindlustame ja teisest küljest neid jälle tuulepeale saadame. Nendel rentnikkudel jääb täitsa arusaamatuks mispärast ja mis põhjusel seda tehakse. On seadused olemas nende kaitseks ja ometi jäetakse nad ilma kaitseta.

Sedasama wõiks ma tähendada Abja Wanamõisa riigirentnikkude kohta, kes minewal aastal sinna asusid, küll üheaastase kaubaga, aga et nad wäga hoolsad põllumehed olid, siis anti neile juba oktoobrikuul põllutöoministeeriumi poolt kirjalik dokument selleks, et nad wõiwad weel üheks aastaks selle maa peale edasi jääda, kui ringkonnawalitseja tõendab, et nad kõik kaubatingimised täitnud ja hoolsad põllumehed on. Nad on tööd teinud nõudmise järele ja nendel on niisugune tõendus olemas, et neid halbadeks põllumeesteks pidada ei wõi. Sellest hoolimata on aga ka see mõis tänawu aastal ära jagatud uutele kandidaatidele ja nendele on kohalikkude ametnikkude poolt kohad üles

õeldud ja käsk antud jüripäewaks, wist l. maiks, lahkuda.

Niisugused nähtused meie ajutiste riigirentnikkude elus on minu arwates täiesti lubamata. Sealjuures weel arwesse wõttes, et need paremad rendimaapidajad on, kellel inwentaar on ja kes hoolega oma tööd on teinud, kelle kohta ükski õelda ei wõi, et nad halwad põllumehed oleksid olnud. Kui nüüd walitsus neid täiesti iseenda ja saatuse hooleks jätab, siis wist see küll mitte wastuwõetaw ei ole. Et meil mitte teateid ei ole, mis põhjusel põllutöoministeerium heaks on arwanud otse makswate seaduste ja määruste wastu talitada, siis on Põllumeeste rühm põllutöoministeeriumi poole pööranud, et sellekohast seletust saada.

Põllutöominister B. Rostfeldt: Mina nende faktide peale täielikult wastust anda ei saa, aga siiski wõiks wastata. Esimese küsimise peale, — kas on põllutöoministril teada, et paljudes mõisades moonamehed ja riigirentnikud sel kewadel oma asukohtadest lahkuma on sunnitud, — wastan jaatawalt. Minule on see muidugi teada, ja ma arwan, et iga ühele, kes meie maaseadust tunneb, on teada põhjused, mis sunniwad paljuid mõisatöölisi mõisadest lahkuma. Meie maaseadus annab igale Eesti kodanikule wõimaluse maad saada, kui tal sarnaseid kogemusi on, et wõib maad pidada. Oleks loomulik, et mõisatöölised, kes on aastate kaupa mõisa orjanud ja samuti rentnikud oleks pidanud maad saama esimeses järjekorras. Wõib oletada, et mõisast, kus näituseks on 30 töölisi, peaks vähemalt 40 krunti wälja planeerima ja krunte jätuks kõigile — jääks weel järelegi. Tegelikult ei ole see aga mitte nii. Maasaamises on sõduritel, kes on wäerinnal olnud ja wahwust üles näidanud, eesõigus. Kui moonamees sõdur ei olnud, saab ta maad teises järjus. Et meil maad ülepea vähem on kui maatahtjaid, siis on ka normaaltalusid praegu vähem, kui nende tahtjaid. Kui sõdurid oma eesõigust kohe hakkawad nõudma, tuleb maast puudus ja mõnestki mõisast peawad moonakad lahkuma, sellepärast et nende jaoks talusid ei jätku. Mõnes kohas ei ole see nähtus mitte nii kohutaw, kui ajalehtedes kirjutatakse ja ka siin räägitakse, kuid mõnes kohas on küll niisuguseid juhtumisi ette tulnud, et suurem hulk mõisa kohti on läinud sõdurite kätte, kes siin ei ole elanud, waid wäljast sisse tulnud. Peaasjalikult on seda ette tulnud Wiljandimaal, kuhu paremad maad ja parem inwentaar eesõigustatud

sõdurid kokku meelitawad. Seda oli juba minewal aastal ette näha. Et ühes ehk teises kohas mõisatöölisi maasaajate nimekirja üles ei wõeta ja neil selle tõttu mõisast lahkuda tuleb, töötas ministeerium sellekohased juhtnõõrid wälja, mis juba minewal aastal wälja anti ja wist ka läbi wiidud said. Seal on punkt 15., mis ette näeb, et tööliste seisukorra kindlustamiseks peaks jätma kolme kunni wiie perekonna peale ühe krundi. See punkt kõlab küll natuke iseäralikult, sest kuidas nüüd 3—5 perekonda ühe wäikese lapi peal töötada saawad, aga see on nii öelda maastaab, mille alusel maad mõisatöölilistele jäeti. Näituseks, kui mõned töölisteperekonnad mõisa jääwad ja neile sealt maad antakse, siis ei ole ju tarwis, et nad peaksid majapidamist jagama, waid wõiksid üheskoos töötada.

Ministeerium lootis, et sellega on tee leitud, millega kindlustada tööliste seisukorda. Nii palju kui mina tean, ei olnud minewal aastal asi nii teraw, nagu ta meile nüüd näib olewat, ei olnud arupärimist Asutawas Kogus ega kõneldud sellest ka ajalehtedes. Ministeeriumi määrused wist rahuldasiid töölisi enam ehk vähem, nende seisukord oli ajutiselt kindlustatud. Ette nähes, et asi tänawu kewadel põlewamaks läheb, kus mõnes mõisas kolm, neli ja isegi wiis korda maatahtjaid rohkem oli, kui kohti saada, juhtis ministeerium weebruarikuu algul ühes oma ringkirjas tähelpanu selle peale, et tuleb maast ilmajäänud mõisatööliste seisukorda kindlustada, nendele 3—5 normaaltalu suurust maaala eraldades. Wiimasel ajal aga hakkas ministeeriumi kaebtusi tulema, nii üksikute tööliste, kui ka üksikute rühmade poolt, et töölisi wisatakse tänawale, et nad jääwad ilma maata. Tuli ette ka niisuguseid juhtumisi, kus olla ühe wallanõukogu poolt 16 perekonnale üks krunt jäetud. Kas see nii oli wõi mitte, seda ei wõi ma tõendada. Kui see tõesti nii oli, siis olid need juhtumised ainult esimeses staadiumis, s. o. wallanõukogus läbi läinud. Ministeeriumi esitajad olid küll wallanõukogu tähelpanu selle peale juhtinud, et tarwisminewad talukohad tuleks eraldada, kuid mitmesugustel põhjustel ei ole wallanõukogud mitte igal pool seda silmas pidanud ja selle järele käinud. Et need põhjused lähemalt järele uuritud ei ole, ei hakka ma nendest pikemalt rääkima. Toonitan aga weel kord, et seda tegid wallanõukogud, kes ainult maasaajate nimekirja kokku seawad, aga neid mitte ei kinnita. Seda teeb maakonnawalit-

sus, kes maasaamise järjekorra kindlaks määrab.

Kui ministeerium sellest teada sai, pööras ta maakonnawalitsuse poole palwega, tähelpanu juhtides selle peale, et wallanõukogud pole ringkirja, mis minewal aastal ministeeriumist wälja anti, mitte silmas pidanud. Et aga maasaajate nimekirja lõpulikult maakonnawalitsus kinnitab, on temal wõimalik wallanõukogude wigu parandada ja mõisatööliste huwisid kaitsta. Ma arwan, et kui mõnes kohas wallanõukogud asja niowiisi ajanud on, siis tuleb wist uus kandidaatidemääramine nendes mõisades ehk jäetakse mõned krundid lihtsalt wälja andmata maakonnawalitsuse korraldusel. Ministeerium on oma poolt kõik teinud, aga kui wallanõukogu ja maakonnawalitsus selles asjas oma nõuete kõrgusel ei seisa, siis ei ole põllutööministeeriumil wõimalik nende peale mõjuda.

Nagu austatud Riigikogu liikmed teawad, on ju seaduses ette nähtud, et mitte ministeerium, waid maakonnawalitsused kandidaate kinnitawad. Mõisatööliste suhtes oleks ministeeriumil kõik wõimalused kasutatud, mis temal juhtnõõrides ja määrustes olid. On katsutud kõik korraldused kohtade peal läbi wiia; kui nad õnnestunud ei ole, ei saa seda ministeeriumi süüks panna. Mina isiklikult arwan, et töölisteküsimus ei olegi ülepea nii hädaline, nagu mõnes kohas kirjeldada piütakse, iseäranis nüüd, kui 25. webruaril Wabariigi Walitsuse poolt määrus wälja antud, mis piirab mujalttulinud sõdurite eesõigusi maa peale. Selle määruuse põhjal, wõiwad kohalikud wallanõukogud kunni 50% taludest wõõra walla sõduritele ja eraisikutele anda, kuna 50% jääb enda walla mees-tele — sõduritele ja mittesõduritele. Enne seda määrust, kui täielik wõimalus oli kõik kohad ära anda sõduritele, tulid muidugi mõnes kohas huwitawad pildid ilmsiks. Et juba 25. webruaril see määrus maksma hakkas, siis loodan mina, et seisukord weel nii halb ei olnud, sest suuremalt jaolt kinnitati kandidaadid peale 25. weebruari.

Mis puutub riigimaade rentnikkudesse, kelle kohta herra Arro rääkis, siis pean ma ütlemä, et jaanuarikuul on ministeeriumi poolt ringkirjad wälja antud, milledes on ette nähtud, kuidas tuleb neid rentnikka kindlustada, kes on maakohtade peale minewal aastal paigutatud. Mina sain sest küsimusest nii aru, et seda ringkirja wõi mõndi teisi määrusi ei ole kohtade peal mitte täpisealt silmas peetud. Herra Arro tõi ette juhtumise Pornuse mõisas, kus mi-

nawal aastal olid wallanõukogu poolt kandidaadid määratud, keda ka maakonnawalitsus kinnitas, kuid pärast oli wallanõukogu uued kandidaadid määranud. Mis saab siin ministeerium teha; seda wist tuleb kohtul arutada. Wallanõukogu oli ise kaks korda kandidaate määranud, — las' ta ise seda pudru ka sööb. Ministeerium katsub niisugustel juhtumistel seisukorda kergendada, aga seaduslist alust temal ei ole kinnitatud maasaajat koha pealt tagandada. Mis puutub nüüd neisse rentnikkudesse, kes juhusliselt olid minawal aastal mõisadesse paigutatud, siis nende jaoks on mõnes mõisas ministeeriumi korraldusel eraldatud 10—15 kohta. Need inimesed saawad ära paigutatud ja kindlustatud, kui mitte rohkem, siis samal määral, nagu mõisatöölised. Ma arwan, et neid rentnikka ei ole mitte palju, kes juhusliselt kohtade peale asunud, ja paljud nendest on juba kohad seaduslikul teel kätte saanud.

Teise küsimise peale: mis kawatseb põllutööministeerium nende kindlustamiseks ette wõtta, olen mina enam-wähem wastanud ja lähemas tulewikus ei näeks ma teisi wõimalusi, kui ainult katsuda seda lõpulikult läbi wiia, mis on määrustes ja juhtnõrides selles suhtes ette nähtud. Muidugi oleks wõinud teistmoodi maareformi teostamisele asuda, näituseks, pool mõisa jagatagu ära nüüd ja teise poole planeerimist wõiks tulewal aastal lõpule wiia, nii et tuleks kahe aasta jooksul iga mõis planeerida. Siis jääks suurem hulk mõisatöölisi aastaks oma endiste asukohtade peale. Sel juhtumisel on raskusi ette näha sellepärast, et kui juba pool mõisa on ära antud, aga mõisasüda wälja andmata jäänud, siis ei ole kuhu mahutada uusi asunikka, kes kohad mõisast saawad. Ehitusi igal pool muidugi walmistada ei jõua. Kui mõisahoonete pärast raskusi mitte ette ei tuleks, wõiks korraga rohkem mõisasid wõtta planeerimise alla ja poolikuks jätta. See lahendaks aasta ehk kahe peale mõisatööliste küsimust. Kahjuks ei ole harilikult aga mitte wõimalik maareformi sel wiisil läbi wiia. Mõnes kohas on seda ka proowitud teha. Ei ole see aga mitte õnnestanud, sellepärast, et hooneteküsimus on wäljapääsemata seisukorda wiidud.

Juhataja O. Strandman: Sõna on korra kohta herra Wirma'l.

Rkl. K. Wirma (sd.): Meie tänane päewakord on kaunis pikk. Eelmised koosolekud on näidanud, et need õige pikad on olnud — nii 5 ja isegi 6 tundi. Meie ruumid on väga kitsad ja sellepärast oleks väga

soowitaw, et Riigikogu põhimõttelise otsuse teeks, et iga 3 tunni järele saaks weerandtunniline waheaeg tehtud, mille jooksul wõiks ruume õhutada. Praegu oleme ka juba 3 tundi istunud, nii et ma praegu teeks niisuguse ettepaneku, et Riigikogu nüüd kohe teeks waheaja, aga ma soowitan ka, et Riigikogu kohe päris põhimõttelise otsuse teeks, et vähemalt iga 3 tunni sees weerandtunniline waheaeg oleks.

Juhataja O. Strandman: Ettepanek on tehtud praegu weerandtunnilist waheaega määrata saali õhupuhastamiseks. Sõnasoowijaid ei ole; panen hääletamisele. (Hääletatakse). Kuulutan weerandtunnilise waheaja.

(Waheaeg algab kell 8).

Peale waheaja algab koosolek kell 8,25 min. Koosolekut juhatab esimees O Strandman. Sekretääri kohal sekretäär A. Tupits.

9. E. I. S. T. P. Sekretäär (loeb):
Rk. r. küsimine Riigikogu Juhatusel.
W. W-le Luunja — Eesti Iseseiswa Sotsialistliku Töölise Partei Riigikogu rühma küsimine Wabariigi Walitsusele Luunja ja Tammistu mõisade asjus.

Möödaläinud aasta kewadel eraldati Luunja mõisast (Tartu maakonnas) karjamõisad Sirgo, Wanamõisa ja Põwwatu ning anti tükkidena 1 aasta peale kohalikkudele tööliste rendile. Luunja mõis ise anti aga nõndanimetatud seemnewilja ühisuse kätte, mille juures paremad ja tulutoowamad heinamaad nimetatud karjamõisade küljest seemnewilja ühisuse kasutada anti.

Et mainitud karjamõisade jagamine ei suutnud kohalikkude elanikkude maatarwidust rahuldada, palusid töölisel juba möödaläinud kewadel Luunja wallanõukogu samme astuda Luunja mõisa jagamise asjus. Wallanõukogus oli küsimus 15. juunil 1920. a. arutusel, kus tehti otsuseks põllutööministeeriumile ette panna Luunja peamõisa ühes karjamõisadega ära planeerida ja tööliste wälja jagada. See otsus on saadetud riigimaade-ülemale edasisaamiseks põllutööministeeriumi.

1920. aasta jõudis lõpule, aga mõisajagamise eeltöödest polnud midagi kuulda. Küll andis aga seemnewilja ühisuse poolt ametisse pandud walitseja 19. dets. 1920. a. oma peremeeste nimel tööliste teada, et neid peale jürapäewa enam ei tarwitata ja nad korterist lahkuma peawad. Lahti las-

tud on 50 perekonda, nende hulgas 12 sõdurit.

Seda silmas pidades pööras Luunja walla töölisteühisus riigimaade-ülema poole uue palwega Luunja mõisa jagamise asjus. Kuid ka see jäeti tähelpanemata. Nähtawasti seisab Luunja mõisa planeerimine sellepärast, et seemnewilja ühisuse eesotsas on riigimaade-ülemale lähedalseiswad inimesed. Need aga ei tarwita seda mõisa seemnewilja kasvatamiseks, waid on temast enesele hea sissetulekuallika teinud.

Sama lugu on Tammistu ja ta karjamõisadega. 19. märtsil 1920. a. tegi Tammistu wallanõukogu otsuseks nõuda Tammistu, Kaarli, Wilka, Andressaare ja Taabri mõisade planeerimist 1920. a. sügisel, ja, wastates riigimaade-ülema ringkirja nr. 4968 peale, kordas oma otsust weel 22. juulil 1920. a. Kuid neil nõudmistel pole mingisuguseid tagajärgi olnud. Mõisades asuwad endised omanikud wõi rentnikud, kelle mõju ja wastuseismise tõttu maa planeerimine seisma on pandud. Mõisade praegused harijad on aga kõik oma töölisel lahti lasknud ja otsiwad uusi teistsalt. Paljud töölistest, kes maad soowisid wõtta, on möödaläinud aasta jooksul elawat ja eluta inwentaari muretsenud, mis nüüd kolimise ja asukoha muutmise pärast paratamata häwineb.

Kõike seda silmas pidades pöörab Eesti Iseseiswa Sotsialistliku Tööliste Partei Riigikogu rühm W. Walitsuse poole järgmistele küsimistega:

1) Kas on Wabariigi Walitsusel teada, et Luunja ja Tammistu mõisad ühes karjamõisadega wallanõukogude nõudmistest hoolimata planeerimisele ei ole määratud?

2) Missugustel põhjustel ei ole neid mõisaid maasoowijatele tööliste antud?

3) Miks teiste maasoowijate hulgast on seemnewilja ühisusele Luunja mõisa saamises eesõigus antud?

4) Mida kawatseb Wabariigi Walitsus teha, et edaspidi wallanõukogude õigustatud otsused maajagamise asjus täidetud saaksid?

Palume wõtta see küsimine Riigikogu 17. märtsi s. a. koosoleku päewakorda. — E. I. S. T. P. Riigikogu rühma nimel: E. Jonas, A. Hansen, J. Meerits. Tallinn, 16. märtsil 1921. a.

R k l. E. J o n a s (is.): Wähe aja eest ütles põllutööminister siit kõnetoolilt, et maad ei jätku kõigile neile, kes maad wõtta soowiwad. Loogiline järeldus oleks see, et peaks katsutama kõiki mõisaid, s. o. neid, mis riigistamise alla on tulnud wõi tulewad, jagada wõi anda nendele, kes maad

saada tahawad. Selle wastu aga näeme, et põllutööministeerium katsub kõiki paremaid mõisaid hoida planeerimisest eemale. Selle näituseks on Luunja ja Tammistu mõisad. Küsimine ei ole mitte ainult nende kahe mõisaga piiratud, waid see on üldine. Luunja mõis asub Tartu lähedal. Praegu on ta seemnewilja ühisuse kätte kasutada antud. See mõis toob seemnewilja ühisusele suuri kasusid. Tartu linna lähedus wõimaldab põllusaadusi kõigekõrgema hinnaga müüa. Niisamasugune lugu on ka Tartu ligidal olewa Tammistu mõisaga. Neis ja paljudes teistes mõisades on põllutööministeerium rahwa jaoks eraldanud ääremaad; need on karjamõisad, ja needki ei ole planeeritud, waid on töölistele antud ainult ühe aasta peale. Pärismõisad, kus kõigewäärtuslisemad maad, on antud seemnewilja ühisuse kätte.

Mida kujutab enesest seemnewilja ühisus? Kas on tema sihiks meie põllukultuuri tõsta? Kui ta selle ülesandega töötab, siis on loomulik, et temale maad peaks andma; aga tegelikult ei ole see ometi mitte nii. Teie, herrad maaliitlased, teate muidugi, et seemnewilja ühisus on puhas äri-line ettewõte. Seal on kildkond ärimehi kokku astunud ja selle mõisa enese isiklikuks sissetulekuallikaks teinud, ilma et see ühisus oleks senni midagi seemnewilja kasvatamiseks teinud. Mina liikusin Luunja mõisas ja minul oli juhus tööliste käest järele pärida, mis seal mõisas seemnete kasvatamiseks ära on tehtud, ja kas on sinna tööle seatud mõni eriteadlane, kes seemnete kasvatamise tööd juhiks. Luunja mõisa töölisel seletasid, et mõisa on jäetud endine Luunja mõisa walitseja, kes seal tänini asju ajab. Mis on selle wiljaga tehtud, mis mõisast on saadud? Minewaaastane odra-saak selle asemel, et seda maatarwitajatele seemnewiljaks wälja anda, on tehtud linnasteks. Sealsamas mõisas on wiinawabrik, mis neid linnaseid tarwitab. Praegune Luunja mõisa rentnik, s. o. seemnewilja ühisus, kasutab seda mõisa enese taskuhuwide kohaselt ja waewalt wõib loota, et ta ka tulewikus midagi seemnewilja kasvatamiseks ära teeb: näib õigem olewat, et seal kildkond maaliitlasi mõisa lüpsilehmana kasutab.

Ma juhtisin tähelpanu selle peale, et mitte üksinda Luunja mõis pole see ainuke riigistatud mõis, mis on kasutamiseks antud hallparunite kätte. Ma toon weel ühe näituse Kastre mõisast. Sellest hoolimata, et selle mõisa jaotamist on nõudnud kohalik wallanõukogu, on ta sel aastal jällegi läinud sarnaste isikute kätte, nagu Peterson,

endine Kastre mõisa walitseja ja okkupatsiooniaegne tegelane, jumalasalane Treuman jne. Ühe sõnaga, mehed, kes ise maad ei hari, kuid kellele on antud mõis lihtsaks äritegemiseks ja sissetulekuallikaks. On weel üks mõis seal läheduses, nimelt Mäksa mõis, kus kõigeparema ja suurema osa põllumaast on wõtnud enese wõimu alla mehed, kes endid kommunaarideks nimetawad. Need on polkownikud ja teised ülemusele ligidalseiswad mehed, kes selle mõisa sissetulekutest ennast nuumawad. Tööd nad ise ei tee, waid kõnniwad mõisa mööda, käed püksitaskus, otsekui endinegi mõisaomanik Essen. Ja töölised, kes Esseni orjasid, orjawad praegu meie Eesti tõusikuid. Meie maaseadus pidi andma maad neile, kes seda ise enese tööjõuga hariwad, kuid nüüd annate teie mõisad niisuguste ühisuste ja isikute kätte, kes neid kasutawad, ilma et ise sõrmegi töötegemiseks liigutaksid, ja tarwitawad neid mõisaid sellesama põhimõttega, nagu endised omanikud. Luunja mõisa, samuti Tammistu mõisa tükeldamist on nõudnud wallanõukogud ja isegi, kuulake, herrad maaliitlased, Luunja põllumeestekogu. Ma ei julge tõendada, et igal pool põllumeestekogud seda teewad, aga Luunjas on ta seda teinud. Muidugi ei pane „põllumeestekogude walitsus“ selle kogu nõudmist tähele, sest et see kogu on üks wäiksem wend teie hulgas, kes wõib olla pettuse teel teie mõttesaliseks on saanud.

Juhataja O. Strandman: Teie tahtsite oma küsimist täiendada, aga nüüd hakkate Riigikogule õpetusi jagama.

Rkl. E. Jonas (jätkates): Asi on selles, et mina juhtisin algusest peale selle peale tähelepanu, et see küsimus on laialisema tähendusega ja selles mõttes ma just teda täiendan. Meil on toodud siin ette ainult kahe mõisa asi ja see on siin kõigehuwitawam, et nende mõisade jagamist põllumeestekogud ise nõuawad. Teie wõiksite öelda, et ministeerium ei saa mitte kõiki mõisaid korruga jagada, sest puudub tehniline personaal, kes mõisad kiiresti planeeriks. Aga mul on teada huwitaw juhtumine sellesama kurikuulsa Ehrlich'i ringkonnast, mis näitab, kui kiiresti meil siiski mõisaid jagada wõidakse. Wesneri mõisa jagamist nõudsid mõisatöölised juba läinud aasta kewadel, samuti nõudis ka mõisa jagamist wallanõukogu, kuid mõisa jagamisest ei tulnud midagi wälja. Kõneldi mingisugustest subetest, mis riigimaade-ülemal endise omanikuga olewat ja mille tõttu mõisa jagamine ikka edasi lükati. Aga nüüd teawad töölised seletada, et

wahekord sama ülema ja endise omaniku wahel jahedamaks läinud ja isegi õieti waenulikuks muutunud, ning nüüd on ühekorruga mõis jagamise all. See kõik laseb oletada, et põllutööministeeriumi poolt ametisse määratud ametnikud ajawad onupoja-poliitikat. Täna oli meil arupärimine sama Ehrlich'i kohta, mis teda paljastab isegi kuritarwitustes, ja põllutööminister ei ole senni seda ümber lükata suutnud ja ma arwan, et ta seda ka ei suuda, sest kui te wiibite Tartu maakonnas, siis kuulete teie igalt poolt kaebtusi selle herra tegewuse üle. Ei ole ka imeks panna, sest sama riigimaade-ülem oli riigikontrollis ametis ja teil kõigil on teada, kuidas ja mispärast ta sealt lahkus.

Juhataja O. Strandman: Palun teid aine juure jääda.

Rkl. E. Jonas (jätkates): Kõike kokku wõttes oleks huwitaw teada, mispärast põllutööministeerium ei pane wallanõukogude seadulikka otsuseid mõisade jagamise asjus tähele, waid wastuoksa läheb sagedasti koguni nende otsuste wastu.

Juhataja O. Strandman: Kas herra põllutööminister soowib sõna? Põllutööminister sõna ei soowi. Tuleb järgmine päewakorra-punkt.

10. E. I. S. T. P. Sekretäär (loeb):
Rk. r. arup. W. Eesti Riigikogule. —
W-le põllutöö- Üksikasjaliste andmete
liste massilise põhjal, mis on käsitada
ülesütlemise üleriiklisel maatööliste
puhul. ametiühisuste liidul, wõib

tänawu märgata kogu Eestis põllutööliste massilist ülesütlemist suuremal määral, kui ei kunagi enne. Ühelt poolt peawad jääma juba planeeritud ja tänawu planeerimise alla kuuluwate mõisade töölised täiesti saatuse hooleks ja häwitama oma inventaari, mis aja jooksul omandatud suure waewaga. Teiselt poolt on kohad üles öeldud paljusid niihästi riigi arwel peetawais, kui ka eraisikute kätte terweina rendile jäetud mõisais tööliste. Selle juures ei ole mõõduandwad põllumajanduslised põhjused, waid mingisugune taganõte, sest muidu ei häbenetaks teatamast lahtjütlemise põhjustest tööliste. Üheks ülesütlemise tagamõtteliseks motiiviks näikse igatahes olewat tööliste poliitiline meelsus. Sest just töölisteliikumise eimapaistwamad tegelased on need, kellest eeskätt lahti saada püütakse.

Riigimõisade tööliste lubamatu lahtilaskmine on awatlenud tegema sedasama oma töölistega paljusid talupidajaidki.

Arwatakse lihtsalt ja õigustatult, et kui walitsus nõnda toimetab, siis sarnane teguviis neilegi lubataw on. Ülesöeldud põllutöölised satuwad äärmiselt raskesse seisukorda. Kui tööjõudu otse sihilikult igal pool tahetakse tarwitada vähem kui waremini, ja kui tagasi ei põrgata isegi selle eest, et maad parem osalt jätta sööti, kui tööjõudu juure palgata, siis peab maalgi paratamatult kaswama töötatöölise hulk äärmiselt suureks ning see küsimus omandama erilise terawuse.

Kõige ülemaltoodu põhjal paneb ette Eesti Iseseiswa Sotsialistliku Töölise Partei Riigikogu rühm Riigikogule pöörata Wabariigi Walitsuse poole järgmise arupärimisega:

1) Kas on Wabariigi Walitsusel teada ülemalkirjeldatud põllutöölise massiline lahtilaskmine ja

2) Mis mõtleb Wabariigi Walitsus teha:

a) nende mõisatöölise seisukorra lahendamiseks, kes maaseaduse teostamise tagajärjel oma sennised teenistuskohad kaotawad,

b) nende põllutöölise kaitseks mõisais kui ka taludes, kellele nende teenistuskohad üles öeldud?

E. I. S. T. P. Riigikogu rühma nimel: Oskar Gustawson, P. Keerdo, M. Bleiman. Tallinnas, 16. märtsil 1921.

Palume wõtta see arupärimine Riigikogu 17. märtsi s. a. koosoleku päewakorda ja ta tunnistada rutuliseks.

Rkl. O. Gustawson (is.): Põllumeeste rühma poolt tänasesse päewakorda asetatud küsimus puudutas osalt meie arupärimist, samuti nagu seda puudutas põllutöömistri poolt antud seletus. Ma pean üttelema otsekohe, et see seletus meid rahuldada ei suutnud. Kindlate konkreetsete kawatsuste asemel kuulsime uduseid umbrawamisi, mille praktiline wäärtus pealegi suurel määral annulleerus nende kui'de ja aga'de armust, milliseid ohtralt lisati seletuse ette ja taha. Pean üttelema, et ma kõigeparemal tahtmiselgi ei saa asetada Wabariigi Walitsust nende tarkade neitsite keskele, kellel on tarkusõli lampides rohkesti, waid just wastuoksa pean üttelema, et meie Wabariigi Walitsusele näikse eriti meeldiwat need teised neitsid oma tühjade lampidega ja mureta meelega. Meie walitsus teeb draamast kergel käel opereti. Meie walitsus löikab loorberid sellega, et tema ise on esimaadleja töötatöölise arwu suurendamises, kui ka tööpuuduse kaswamises. Meie mäletame wäga hästi, kuidas oli lugu Tallinna sadamatehaste töölise streigiga. Meie teame wäga hästi, kuidas W. W. seda

streiki tahtis likwideerida lokaudiga. Ühtlasi on meil ka teada, kuidas „Ilmarise“ wabriku aktsionäärid ruttasid sedamaid kasutama walitsuse näpunäidet ses suhtes tekkinud konflikti lahendamisel oma töölistega, olles kindlas arwamises, et nad selle jälgimisega panewad toime patriootilise akti. Ühtlasi ei juhtunud kogemata, et Põllumeeste rühm ühtaegu ühelt poolt Wabariigi Walitsusele arupärimise tegi, nagu tahaks ta popsnikka ja rentnikka kaitsta ja ka mõisa moonakaid; teiselt poolt aga sõdib kõigest wäest walitsuse poolt wäljatöötatud seaduse wastu, mis wõimaldab seaduslikku kaitset nendele popsnikkudele ja kantnikkudele, kes nende endi maa peal asuwad. Mina arwan, et põllumeestel on täielik õigus oletada, et kui Wabariigi Walitsus wõib talitada oma tööliste ja rentnikkudega äärmiselt hoolimatult, siis nemad seda ka wõiwad, ent sinna juure oli waja natuke sousti, kaastundmuse sousti nimelt, ja kui seda juure lisatakse, siis tuleb see asi dekoratiivselt ilusam. Teiseks wõib seda seletada wahest ehk kristlaste mõjuga, kellega neil külgekülje kõrwal tuleb istuda. On ilusam nõnda ja haledam, see on peaasi. (Wahelhüüe Rkl. A. Kallas'e poolt: Tahate siis, et meie teie kõrwal istuks!). Meie saame täiesti aru sellest püüdest, kui põllumehed tahawad niisama wabalt ja takistamatult talitada oma kantnikkudega ja rentnikkudega, nagu seda teeb riigivalitsus. Öieti on see moment kõigetähtsam ja õigustab walitsusele teha etteheiteid. Ta teeb teda wastutawaks ka siis ja selles osas, kus walitsus ise otsekoheste tööandjana ei esine.

Kunagi pole olnud lahtilastud töölise hulk suurem, kui just tänawu kewadel. Meie oleme saanud teateid 26 mõisast ja nende teadete järele on tänawu neist mõisadest 559 perekonda lahti lastud. See on aga ainult üks wäike osa mõisadest, üks wäike osa lahtisaanud töolistest. Lahtilastud töölise protsent on äärmiselt suur. Kui neid arwusid waadelda, siis wõime aimu saada, kui suur wõib see arw olla kogu riigi kohta. Maaseaduse teostamine on tabanud kõigerängemalt just mõisateenijaid. Weel minewal aastal pikendati rendilepinguid ühe aasta peale ning paljud muretsesid omale suure waewaga praegustes oludes kallist inventaari. Kuid nüüd on kõik need sajad ja tuhanded inimesed sunnitud lausa lageda taewa alla jääma. Mitmed nendest ei tea, kuhu minna ehk asuda ning peawad kõik oma waranduse häwitama. (Wahelhüüe: Aga maaliidu pojad saawad talud ja wabaduse ristid!).

Maaseaduse komisjonis räägiti ja täna tuldi ka põllutööministri poolt seletusega, et olla kawatus anda üks normaaltalu iga 5 töölise perekonna kohta. Mina pean aga ütleva, et selle kawatusesega opereeritakse ja talitatakse just nii, kuidas mõnel ringkonna-ülemal wõi riigimaadewalitsejal tuju on. Pärnumaal, näituseks, Tõstamaa ja Pootsi mõisade jagamisel, mis hiljuti päwakorral oli, ei jäetud ainustki kohta tööliste. Siin juures on huwitaw tähendada ühe nähtuse peale Karksi mõisas. Seal jäeti esialgu 4 talu mõisatöölise jaoks. Hiljem wõeti üks talu ära ja jäeti ainult 3; kuid ka nende kolme kohta teatati detsembri lõpul kohaliku ringkonnawalitseja poolt, et tema on sunnitud ka need kolm kohta asunikudelt ära wõtma ja andma ühe neist wiinawabriku rentnikule, teise arstile ja kolmanda aednikule, sepale ja mõisawalitsejale — kolme peale kokku. Nii siis wõiwad 22 teist mõisatöölise, kelle ülesanne on olnud just põllutöö, maasamisest oma suud ilusasti puhtaks pühkida.

Ma lubaksin endale ette lugeda ühe wäljawõtte kirjast, mille ma olen saanud neil päewil ühest kohast, kus samasugune lugu sündis, nimelt Pärnumaal Lindi mõisas. Kõik mõisatöölised on ülesöeldud, et nad kewadeks peawad korterist wälja minema, et ruumi anda neile asunikudele, kes mõisast maad on saanud; kuid mõisatöölised ei ole keegi maad saanud. Neid on narritud, sest mõisa tükeldamise ajal lubati anda, kuid nüüd peawad nad maast ilma jääma. Nõnda kirjutatakse sealt, kuid niisuguseid näitusi wõiks tuua igalt poolt teistest kohtadest meie riigis, kuid ma arwan, et jätkub sellest.

Kui siin tuldi ja seletati, et süüdi olla wallanõukogud, siis pean mina selle wastu toonitama, et kõigeraskem süü langeb siin riigimaade-ülemate ja ringkonnawalitsejate peale. Ma pean weel tähendama ühe erilise wõtte peale, kuidas mõnes kohas on katsutud lahendada mõisamoonakate küsimust. Nimelt on meil tegemist sarnase juhtumisega Uue-Kariste mõisas. Selle mõisa kohta tegi wallawalitsus otsuse ja ma pean ütleva, et ta tegi selle otsuse kohaliku ringkonnawalitseja teades, et on tarwis igale uuele maasaajale juure ajada, nagu seal öeldakse, üks ehk kaks mõisamoonakat, kes siis hakkawad uutele maasaajatele-rentnikkudele maad harima. Kõik nähti juba täiesti korras olewat; kuid ma pean ütleva, ma ei tea tõesti mitte, kas ministeeriumil ka see seisukoht oli wõetud, wõi mitte. Ja ma pean kahtlema just eriti nende suurte wõnkumiste pärast, mis selle

küsimuse kohta seisukoha wõtmisel awalikuks tulid. Meie ringkonnawalitsejad on just nagu selleks loodud, et nad oleks oma otsustes hästi kõikuwad ja et nad kõiguksid ikka ise oma taskuhuwide kasuks ning seaduse kahjuks. Siin oli tegemist eriti suure kõikumisega seisukohas ja sellepärast pean ma oletama, et siin arwatawasti walitsuse sanktsioon puudus.

Oli otsus tehtud, ilma et ringkonnawalitsejal midagi selle wastu oleks olnud. Pärast tuli aga see teisele arwamisele ja pani wallanõukogule ette, et see teeks selle otsuse ning wiiks ta ellu täiesti enda isiklisel wastutusel, ning tema peseb käed puhtaks. Wallanõukogu ei saanud sellega, loomulikult, mitte leppida ning tänapäewani on Uue-Kariste mõisas töolisteküsimus lahendamata. Sest ma ei saa seda lahendamiseks lugeda, kui tuleb ringkonnawalitseja ja ütleb wallanõukogu ees awalikult: „Maamõõtja on selle pudru keetnud, maamõõtja söögu ta ka.“ Ma pean ütleva, et see pudru asi ametniku suust wäga ise loomustab terwet seda pudru, mis praegu üle riigi igal pool keedetakse. Asi ise aga seisab täitsa otsustamata: kas wõib wallanõukogule õigust anda moonakateküsimust niiwiisi lahendada, wõi mitte?

Siis tähendati weel, et maaseaduse komisjonis olla mingisugune kawa koloniseerimise teel lahendada töolisteküsimust. Palju ei ole ses suhtes tööliste ettepanekuid tehtud, kui ainult wälja arwata Pärnumaad, kus paaril korral on ette tulnud, et paarile perekonnale ette on pandud Läänemaale koloniseeruda, neile aga, kellele see ettepanek tehtud, ei ole see mitte wastuwõetaw paistnud. Mehed kardawad sinna minna, sest nagu sealt kuulda, kaaluwad sealsed mehed isegi küsimust, kas ei tuleks neil ajutisena wõetud maid käest ära anda. Kõik need seletused näitawad, et meil siin puuduwad konkreetsed ja kindlad kawatused ja et meie moonameeste seisukohalt waadates, nende seisukord tõesti kurb ja raske on. Meie Wabariigi Walitsusele aga näib, et need tagajärjed rasked ega rängad ei ole, sest millegi muuga ei saa mina seletada seda, et arwatakse nendest moonakatest mitte küllalt olewat, kes maareformi teostamisega wäljapääsemata seisukorda on sattunud, waid Wabariigi Walitsus tahab päris meelega ilma kohata töölisi juure wabritseerida.

Siin wõime jälle tähele panna, kuidas terwel maal on tänawu igas riigiarwel peetawas mõisas tööliste massiliselt üles öeldud. Meile on tulnud teateid Läänemaa

ja Tartumaa tööliste poolt ja kõik need teated räägiwad ühte ja sama keelt, et töölisti öeldakse üles, kuid ei öelda mitte seda põhjust, mispärast neid öieti üles öeldakse. Mina ei ole aga tõesti mitte nii halwas arwamises walitsuse ametnikkude üle maal, et nemad isegi ei tea neid põhjusi, mispärast töölisti üles öeldakse ja et nad arwawad lihtsalt sarnase hooaja olewat, kus tarwis on töölisti lahti lasta, ja tuleb sellele lahtilaskmise hoole ainult kaasa aidata; ning mis seal siis muud kui: las' aga käia. Ma ütlen, nii halbu waateid mul nende kohta mitte ei ole. Muidu aga pean ütleva, et neil tõesti palju pattu hinge peal on. Pean ütleva, et meie Wabariigi Walitsus ei ole mitte üle wõtnud parunitelt üksi mõisawalitsejaid, waid ühtlasi nendega ka kõik need traditsioonid selles olümpilises suurussäras, mis aastasadade kestwusel soetatud. Nüüd arwawad need ülewõetud mõisawalitsejad, need traditsioonikandjad, endid olewat kutsutud wäljendama neid traditsioone wahekorra loomises matsi ja majesteedi wahel.

Ajalehtis on sellest juba väga palju kirjutatud ja ma ei taha sellest enam pikemalt arutada ja ennast ega teid nende tõisajade kordamisega pikemalt piinata. Ma pean tarwilikuks seda küsimust alla kriiputada nii kaugelt, kui see just tööliste ja walitseja wahelisi suhteid puudutab. Siin peame toonitama just seda, et siis, kui algab tööliste palkamine, see ei kujune mitte nii, nagu kahe üksteise wastase ühewäärilise poole wabatahtlik leping, waid tingimata kujuneb see leping nii, et tööliste töölewõtmine sünnib nende armust ja heldusest. Siin tuleb meeles üks juhtumine Pärnumaalt Lindi mõisast. Seal oli üks 60 aastane mõisatööline, kes oma eluaja oli mõisa orjanud ja kellele uus riigi palgaleping ette pandi. Mees wastas, et ta ei saa mitte nii kinnisilmi selle lepinguga nõus olla, ja palus omale ühtainust päewa mõtlemisaega. Otsekohe wastati aga selle peale, et tema 24 tunni jooksul peab kõige oma perega ja warandusega mõisa korterist kadunud olema. Nõnda tuldi temale wastu. Just niisugune „wastutulek“ äratub tingimata töölistes enesekaitsetuse tunnet ja siin oleneb väga palju ringkonnawalitseja tahtmisest. See ongi, mis igal pool silma torkab. Ja kui töölistes hoitakse ikka selles teadmises, et iga silmapilk võib selle suure walitseja wiha kerkida ja ta — tööline — võib koha kaotada, kui seda arwesse wõtta, siis leiame, et suur hulk inimesi on pandud sarnasesse seisukorda, kus nad alati peawad ennast waewama

selle kartusega, millal tuleb see tund, kus walitseja wiha teda tabab ja teda kohalt kõrwaldatakse.

Ma ütlesin, see ülesütlemine on tehtud saladuses. Ei öelda mitte põhjust, mispärast ühele ehk teisele töölistele on üles öeldud. Siin võib aga kindlasti öelda ja oletada, et üks põhjus on poliitiline meelusus ja öieti otsustab see suurel määral, keda töölistest tagasi palgatakse ja keda mitte. Meil on teada Tööerakonna walitsemisajad, kus iga ringkonnawalitseja luges patuks, kui keegi julges seista pahemal pool Tööerakonda. Nüüd on põllutööstusministeerium põllumeeste käes ja loomulik on, et nüüd sellele wastawalt kohanetakse. (Wahelhüü: Erapooletu!). See ei tähenda midagi, — firma erapooletu, sisu on põllumeelik, ja waatke, sellest tehakse tingimata järeldusi. Mina tean väga palju juhtumisi, kus tahetakse töölistest lahti saada sellepärast, et tema on julgenud lugeda „Wõitlust“ ehk „Rõhutute Häält“; isegi „Sotsiaaldemokraadi“ lugemise pärast pannakse töölistele otsekohe ette oma kohalt lahkuda. Neid fakte tuleb igal pool ette. Nõndawiisi toimetatakse mõisades, mis peetakse kõik riigi arwel. Niisamuti toimetawad nende mõisade rentnikud, kellele on mõisad edasi rendile jäetud. Nad toimetawad niisama, nagu Wabariigi Walitsus seda oma mõisades teeb. Töölistele on igal pool üles öeldud, ilma et ära öeldaks, mispärast nad öieti lahti on öeldud. Aga weel kaugemale minnakse sellega, et ka talupidajad oma poolt seda walitsuse kursi tingimata toetama hakkawad ja oma kohuseks peawad sellele tööliste ülesütlemisega oma poolt kaasa aidata. Tulewad teated, et kusagil pool ei tahtwat peremehed töölisti palgata ja ettekäändeks öeldakse, et talumees ei suutwat enam tööliste palka maksta. — Minnakse meeledli nälja organiseerimiseni, et maid sööti jäetaks. Arwatakse parem maid söödis hoida, kui nende harimiseks töölisti palgata. See iseloomustab väga nende seisukohta tööliste wastu. Lahtiöeldud tööliste küsimus on tõesti erilisel teraw; ei saa sellepärast leppida walitsuse esitaja tähendusega, et küsimus kuigi teraw ei olla. Meie jääme ootama walitsuselt põhjalikku seletust meie arupärimise kohta ja jääme oma arupärimise juure täies ulatuses.

Waadeldes-wõrreldes rkl. Palwadre seletuse foonil ühelt poolt wälisriikide wõime ja teiselt meie majasteedi — Wabariigi Walitsuse suhteid küsimustega, mis puudutawad töölisti üldiselt ja tööpuuduse ning töötatööliste arwu kaswamise wastu

wõitlemises eriti, — ei saanud meie Riigikogu rühm mitte teisiti, kui annab Wabariigi Walitsusele arupärimise, mis mõeldakse teha nende inimestega, keda ähwardatakse otsekohe lageda taewa alla jätta, ja kuidas mõeldakse nende huwisid kaitsta.

Juhataja O. Strandman: Ma soowiks teada saada, kas toetab tarwilik arv Riigikogu liikmeid seda arupärimist; sellepärast panem ma ta hääletamisele. (Hääletatakse poolt ja vastu). Hääletenenamusega on see arupärimine vastu wõetud. Nüüd tuleb ära määrata, millal Wabariigi Walitsus selle arupärimise peale wastata soowib. Walitsus sõna ei soowi.

Rkl. O. Gustawson (is.): Teen ettepaneku walitsusele wastamiseks määrata 2-nädaline tähtaeg.

(Sõnasoowijaid rkl. Gustawsoni ettepaneku kohta ei ole. Hääletamisel lükatakse see ettepanek suure häälteenamusega tagasi).

11. Tööerak. Rk. r. küsim. põllutööm. Wormsi ja Kaelaste mõisa wäljajagam. asjus ja Ungru mõisast põhu ärawiimise asjus. Sekretäär (loeb): Riigikogu Juhatusese. — Palun allolemaid küsimisi Riigikogu järgmise koosoleku päewakorda wõtta. Küsimised põllutööministrile: 1. Mispärast ei ole Wormsi saarel asuw

Wormsi mõis, mis juba minewal suwel planeeritud ja juba 23. weebbruaril s. a. wäljaandmisele oli määratud, senni maatahtjatele wälja antud, kuna inimesed ümberingi maata on?

2. Kas on õige, et Pärnumaal Kaelaste mõisas planeeritud maadest 120 tiinu (seal hulgas wallakoolile määratud maaala) endise omaniku kätte jäeti? Kas sündis maa tagasiandmine selle mõjul, et maamõõtja Peeter Päts omaniku poolt kohale kutsuti, kes siis ühes endise omanikuga koos Tallinna sõitis asjale soowitawat käiku andma?

3. Mispärast on põhk Lääne maakonnas asuwast Ungru mõisast, mis tikeldatud ja kohtadena asunikudele wälja antud minewa aasta kewadel, senni ülewõtmata Kilti mõisa ära wiidud, kuna põhk ühes muu inwentaariga wõõrandamisele tuli ja asunikudel põhust suur puudus on?

Tallinnas, 16. märtsil 1921. Ado Anderkopp, Arn. Schulbach.

Juhataja O. Strandman: Sõnasoowijaid nende küsimiste kohta ei ole. Põllutööminister täna wastata ei soowi. Sellega on see päewakorrapunkt läbi.

12. Tööerak. Rk. r. küsim. põllutööm. Laiksaare ja Surju metsekondadest plan. wäikekoht. wäljajagamise asjus. Sekretäär (loeb): Riigikogu Juhatusese. — Palun allolewat küsimist Riigikogu järgmise koosoleku päewakorda wõtta. Küsimine põllutööministrile; Kas on õige, et Pärnu maakonnas asuwates Laiksaare ja Surju metsekondades põllutööministeeriumi nõusolekul nimetatud metsekondade maad otsustati wäikekohtadeks planeerida ja Häädemeeeste maatameestele wälja anda, kusjuures maatahtjad kolme nädala kestel kolmekümnekahe inimesega tasuta sihtisid raiusid, maamõõtja ülespidamise kulud kandsid ja tema sõitudeks isegi prii hobuse muretsesid?

Kas on edasi õige, et põllutööministeeriumi planeerimise peakommissjon oma koosolekul 17. aug. 1920 a. otsustas, et riigimaade-ülemal hoolt tuleb kanda, et ülemalnimetatud kohad saaksid wälja antud esimeses järjekorras isikutele, kelle algatusel maade planeerimine seal ette sai wõetud, mille tagajärjel Häädemeeeste wallanõukogu oma koosolekul 28. sept. 1920 a. nimetatud maatahtjad ühelhäälel määras maasaajate kandidaatideks, missuguse otsuse Pärnu maakonnawalitsuse administratiiv osakond 14. oktoobril l. a. kinnitas?

Kas on edasi õige, et kõige selle peale waatamata Pärnumaa riigimaade-ülem nimetatud maatahtjatele maad wälja ei anna, waid kolm kohta Laiksaare walla inimestele määras, ülejäänud kohtade peale aga Häädemeeeste wallanõukogule ette kirjutas uusi kandidaate üles seada, seega endiseid planeerijaid ja suurt kulukandjaid ilma maata jättes, kuna need endiste otsuste peale toetades endale majapidamiseks inwentaari muretsesid, koduloomad ostsid ja kohaharimiseks kõik tarwilikud eeltööd ära tegid?

Tallinnas, 16. märts 1921. Th. Pool, Ado Anderkopp.

Juhataja O. Strandman: Sõnasoowijaid selle küsimise kohta ei ole. Põllutööminister täna wastata ei soowi. Sellega on see päewakorrapunkt läbi.

Tallinnas, 16. märts 1921. Th. Pool, Ado Anderkopp.

Juhataja O. Strandman: Sõnasoowijaid selle küsimise kohta ei ole. Põllutööminister täna wastata ei soowi. Sellega on see päewakorrapunkt läbi.

13. E. Sd. T. P. Rk. r. arupär. W. W-le liha ja wõi wäljaweo asjus. Sekretäär (loeb): Riigikogu Juhatusese. — Palume alamajajärgnewat arupärimise ettepanekut Wabariigi Walitsusele tänase koosoleku päewakorda wõtta. — Arupärimise ettepanek Wabariigi Walitsusele liha ja wõi wäljaweo asjus.

Tallinnas, 16. märts 1921. Ado Anderkopp, Arn. Schulbach.

Ajalehtedes ilmus hiljuti teade, et väliskaubanduse nõukogu olewat otsustanud liha ja piimasaaduste väljaveoks luba anda. See teade on liha ja wõi turuhindade kõrgendamise peale juba mõju avaldanud. Ja kui liha ning wõi väljavedu suuremal määral teoks peaks saama, on oodata weel suuremat hindade kõrgenemist, mis lõpulikult wõib wõimaluse rööwida praeguste madalate palkade juures waesematel rahwakihtidel liha ja wõid tarwitada. On ka ette näha, et põllupidajad lihahindade kõrgenemise korral, wiimase väljaveo tõttu, terawilja loomadele suuremal määral söötma hakkawad, mis praegust tootluskriisi ka leiawilja suhtes märksa raskemaks teeb. — Ülemalseletatud asjaolusid silmas pidades, teeme ettepaneku Wabariigi Walitsuse poole pöörata järgmise arupärimisega:

1) Kas on Wabariigi Walitsusel teada ülemaltähendatud väliskaubanduse nõukogu otsus?

2) Missugustel põhjustel ja tingimistel on väliskaub. nõukogu wõimalikuks leidnud liha ja wõi väljaveoks luba anda?

3) Missuguseid abinõusid kawatseb Wabariigi Walitsus ette wõtta tootlusseisukorra raskenemise wastu liha ja wõi väljaveo tagajärjel?

Tallinnas, 17. märtsil 1921 a. A. Jõeäär, E. Martinson, A. Oinas.

R k l A. Jõeäär (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Selle ettekantud ettepaneku põhendamiseks oleks mul järgmist ütelda. Väliskaubanduse nõukogu otsus liha ja wõi väljaveo kohta puudutab wäga laialiste kihtide huwisid. See otsus on hukkamõistetud mitte ükski Sots.-dem. Partei häälekandja poolt, waid ka „Postimehes“; isegi Tallinna Saksa leht „Revaler Bote“ awaldab selle wastu protesti.

„Postimees“ kirjutab lühidalt järgmist: Walitsusel peab head usku — optimismi — olema. Wäga hea, kui ka riigi majanduspoliitika juhtijatel meie walitsuses küllalt optimismi jätkub. Seda wähem on karta, et walitsuswõimud rahwa majapidamise alal tarbetult wahele segades asjade loomulikku käiku tülitaksid. Ometi on eemalolijal raske anduda walitsusmeeste heausklikkusele meie majanduslise seisukorra lahendamisel ja rahwa toitluse asjus. Sest asjad ja olud kõnelewad sootu teist keelt, kui walitsuse asutuste heausklikud otsused ja lootusjulged kawatsused. Elukallidus ei ole mitte langemas, waid tõusmas. Et suhkruga ja mõne üksiku kauba hinnad langewad, see ei muuda elu mitte lahedamaks, kui piim, wõi, liha, isegi leib

ja kartul hinnas tõusewad, nagu seda wähemalt Lõuna-Eestis — Tartu turul ja mujal — on nähtud. Ei saa tagasi tõrjuda küsimust, kas meil siis tõesti elukalliduse häda ja äraelamise raskused sedawõrd on kõrwaldatud, et nüüd juba wõib lubada hädatarwilikumaid toiduaineid, nagu raswaollusi ja liha, riigi piirist suurel hulgal, wahest isegi määramata hulgal, wälja wõlata? (Paremalt poolt: Ja see on muidugi Tõnisson, kes seda kirjutab!) Ma arwan, et temal südame peal olid seda kirjutades laiemate kihtide huwid ja teda mitte ühe kildkonna huwi põhimõtted ei juhtinud, nii kui meie põllumeeste häälekandjat, kes väljaveoluba poolt on nende põllumeeste seisukohast wälja minnes, kes selle operatsiooni läbi tööpooldest kasu saawad, ilma et arwesse wõtaks seda, kuidas see operatsioon meie riigi tootlusolude peale mõjub.

Siis näituseks kirjutab Tallinna Saksa ajaleht umbes järgmist: Wõi ja sealihawäljavedamine leiab „Sotsiaaldemokraadi“ poolt õigusega terawat arwustamist. Nõnda tunnistab see ajaleht sots.-dem. seisukoha õigeaks ja ütleb otsekohe, et sarnane üksiku kihi põllumeeste protesheerimine walitsuse poolt ainult selleks mõjub, et toiduainete hindade loomulikku langemist kunstlikult tagasi hoida. Seda kirjutab parempoolne Saksa ajaleht ja ma arwan, et nemad wähemalt wiljahindade küsimuses spetsialistid on. Ja kui meie lähemalt waatame neid hindu, mis meil toiduainete turul walitewad, siis peame otsusele tulema, et meil need hinnad kunstlikult kõrgele aetud on. Sest kui praegu, kus walitsusel tuleb wilja wäliswaluuta eest Eestisse sisse wedada, mis, nagu teie teate, meie rahakursi silmas pidades, õige kallis kraam on, kui tal tuleb wilja sisse osta Ameerikast, peaaegu teisest maailma otsast, suurte kuludega siia toimetada, ja kui siiski lõppude lõpuks see wili, kõigi suurte kulude peale waatamata, odawam tuleb, kui meie oma, siis peame küll sellele otsusele tulema, et meie põllumehed oma wilja pealt liiga suurt kasu tahawad. (Wahelhüüded paremalt poolt: Kas teate, kuidas Ameerikas maad haritakse?) Ma usun, et seal põllumehed, kes oma wilja ja saadusi müüwad, hinnamääramisel aluseks wõtawad need kulud, mis wili omal maksma on läinud, kuna aga meie põllumehed, nagu see nendest statistilistest andmetest selgus, mis siis ette toodi, kui Asutawas Kogus minewal sügisel wiljahindade normeerimise küsimus arutusel oli, ei wõtnud mitte wiljahindade aluseks neid kulusid, mis walmistamine omale maksma läheb, waid siis sai sunni-

normi wiljahinnaks ligi kaks ja pool korda rohkem määratud, ja pärast erawiisil müües sai hind veel palju kõrgemale kruitud. Sellest meie võime järeldada, kuidas põllumehed neidprodukte hindawad, millest oleneb piimasaak, nagu heinad jne. Sellest oleneb ka meie juures see wõisaduste kallis hind.

Kui meie wõrdleme Eesti põllutööliste palku wäljamaa omadega, siis peame ütleva, et meie põllumehedprodukte odavamalt saavad, kui wäljamaal. Kui nüüd wäliskaubanduse nõukogu raswaainete wäljaweoküsimust arutas, siis oleks ta pidanud kõige pealt sellest seisukohast küsimust kaaluma, kas wahest meie toitlusolud selle all ei kannata, kui wäljavedu lubatakse. Ja selleks, et otsusele jõuda, kas tõepoolest on wõimalik seda wäljavedu lubada, oleks pidanud wäliskaubanduse nõukogu statistilisi andmeid korjama, et näha, kui palju meie maal leidub neid aineid, mida tahetakse wälja wedada, kas neid aineid jätkub oma maa tarvitajate rahuldamiseks. Kui siis selgunud oleks, et veel mingisugune ülejääk peaks olema, siis alles oleks wõinud jutt olla, missugustel tingimistel wõiks wälja wedada. Kuid kahtlen wäga, kas wäliskaubanduse nõukogul selle küsimuse arutamise juures need statistilised andmed käepärast juhtusid olema, sest sarnasel juhtumisel niisugust otsust ta ei oleks wõinud teha. Arwan ka, et wäliskaubanduse nõukogu meie toitlusministeeriumilt mitte pole järele küsinud, kuidas meie toitlusoludega lugu on. Sest nende statistiliste andmete järele, mida mul on wõimalik olnud kätte saada, — ma ei hakka teid nende ettelugemisega tülitama, — wõiksin umbes järgmist ütelda: inimeste arwu Eestis kokku wõttes wõib ütelda, et iga 5 inimese kohta 1 piimaandja lehm tuleb ja iga 16 inimese kohta 1 siga üle kuue kuu ja 1 pörsas alla kuue kuu. (Wahelhüüe paremalt poolt: Mitu lehma oli 1914 aastal?) Ma usun, et neid rohkem oli, kui praegu, kuid wõin teile öelda, et ka 1914 a. suurt wäljavedu ei olnud. Need andmed on põllutööministeeriumis olemas, kui palju siis lehma oli, kui palju siis piima ja wõid saadi, kui palju maa ära tarwitas, kui palju sealt wäljaweoks järele jäi. Teie teate ise wäga hästi ja ka põllumeeste kongressil oli see asi arutamisel, kus selgus, et meie majapidamistes sarwloomade arw vähemaks on jäänud. Kuigi 1914 a. oleks wast midagi wäljaweoks jätkunud, siis tuleks põhjalikult järele kaaluda, kas seda ka nüüd jätkuks. Igatahes nende andmete järele

otsustades, — kui iga 5 inimese peale 1 piimaandja lehm tuleb ja iga 16 inimese kohta üks siga, — wäljaweoks midagi üle ei jää. Need statistilised andmed on osalt põllumeeste eneste poolt antud, ja usun, et nad sellega kedagi tüssata ei tahtnud. Kui meie arwesse wõtame selle toiduainete miinimumi, mida iga inimene ära tarwita, et oma hinge sees hoida, ja normaal tööjõudu alal hoida, ilma et ta alatoitluse all kannataks ja et ta jõud ei wäheneks, missuguse miinimumi kohta on mul käepärast põllutööministeeriumi poolt wäljatöötatud tabel, ja wõrdleme meie elanikkude arwu loomade arwuga, siis leiame, et rahwas praegu raswaainete puuduse tõttu alatoitluse all kannatab.

Selles tabelis on miinimumiks wõetud, et inimene päewas tarwita umbes 60 gr. sealiha, see on umbes 1 nael nädala kohta. Ma arwan, et põllumehed seda wist mitte liiga paljaks ei pea. Kui meie wõtame iga inimese kohta päewas 60 gr. sealiha, mis aastas 50 naela ümber wälja teeb, ja arwesse wõtame seda, et meil Eestis statistiliste andmete järele 72.000 siga on, kelle keskmine lihakaal 5 puuda oleks, siis selgub, et isegi sarnasel juhtumisel, mida muidugi kunagi olla ei tohiks, et kõik sead wiimseni selleks ära tarwitada tahetaks, et inimesi toita, ei saaks ka mitte seda 60 gr. inimese kohta veel kätte, waid portsjon jääks ligi kolm korda vähemaks. Wõiks otsekohe öelda, et siin mingisugusest wäljaweost juttugi ei wõi olla.

Niisamasugune lugu on siis ka piima ja wõiga. Wõid tarwita inimene päewas 20 gr. ja piima 300 gr. Et seda palju ei ole, teab igaüks ise oma praktika järele ja selle järele wõib nüüd igaüks otsustada, kas üks lehm suudab aastas wiis inimest ülewal pidada, wõi mitte. Kõiki neid andmeid arwesse wõttes pean veel kord rõhutama, et meilt neid aineid tahetakse wälja wedada, mida meil oma maal mitte suures külluses ei olla, waid millest puudust tuntakse.

Nüüd waatame siis, missugune tagajärg on sellel wäljaweo loal ja missugust mõju see saaks awaldama meie majanduslise olukorra peale. Mul on üks huwitaw diagramm, mis põllutööministeeriumi poolt kokku seatud just nende saaduste hindade tõusu kohta, mille wäljaweoks praegu tahetakse luba anda. Kui meie waatame sea- ja loomaliha hindu, siis wõib sellest diagrammist näha, kuidas need on tõusnud 1919 a. alates 1921 a. weebruarikuuni, millal see diagramm kokku seati. Seda diagrammi waadates peab otsusele tulema,

et põllumeeste ainus põhjendus väljaveoks — nii kui ei oleks meie oma turuhinnad küllalt kõrged ja sellepärast põllumehed oma majapidamisest kahju saada — mitte õige ei ole. Sellest diagrammist on näha, et just raswasaaduste ja nimelt wõi ja sealihaga hinnad tuntawalt on tõusnud, kuna loomaliha hind aga wõrdlemisi vähem kerkinud on.

On veel üks huwitaw nähtus: septembrikuul, kus harilikult looma- kui ka sealihaga hinnad alanesid, sest et neid turule rohkem ilmus, alaneb 1919 a. ka sealihaga hind, kuna aga 1920 a., sel ajal, kus loomaliha hinnad langesid, sealihaga hinnad aga korruga õige suures joones ülespoole lähewad. Kui meie käesolewast diagrammist wilja ja raswa hindu waatleme ja wõrdleme, siis on raswaainete hind wiljaga wõrreldes palju rohkem tõusnud. Siin on andmed kunni weebruari kuuni lõpule wiidud, kuna lubaandmine aga ühe nädala eest sündis, nii et selle mõju diagrammis veel märgata ei ole. Kuid on teada, mis sündis pärast seda, kui väljaveoluba teade ajalehtedes oli. Kui ajalehtede teateid uskuda, siis tõusid hinnad turul määratumalt ja kui ma ei eksi, siis kaugemates kohtades isegi 50—60%, kuna tegelikult veel midagi välja wiidud ei ole. Kuidas saab aga hindadega siis olema, kui see luba teostatakse, ka seda wõib täiesti kindlasti ette ütelda ja tõendada, et need tingimata weelgi tõusewad.

Teil on teada meie tööliste palgaolud ja teie wõite neid wõrrelda väljamaa tööliste palgaoludega. Meie põllusaadusi tahetakse välja wiia, et tasakaalu wiia nende hindu väljamaa omadega. Mul oli juhus, kui riigiametnikkude palkade asi arutamise all oli, ametlikkude statistiliste andmete põhjal wõrrelda neid teiste maade ametnikkude omadega. Ma ei tahaks sellest rääkima hakata, et kui naelsterlingi kursi Eesti markades arwata, siis, näituseks, Inglismaal lihtne uksepoiss rohkem palka saab, kui meil minister. Seda ei maksa aluseks wõtta, waid aluseks tuleb wõtta eksistents-miinumum, s. o. summa, mis selleks waja, et teatud hulka elamiseks tarwilikka aineid turuhindade järele omandada. Kui nüüd wõrrelda palkade alamääre, siis tuleks välja, et meil riigiametniku palga alammäär umbes 32% eksistents-miinumumist on, kuna sellesama ametniku palk Inglismaal, sealsete kõrgete hindade peale waatamata, ikkagi umbes 87% eksistents-miinumumist on, ja sealne ametnik seega ligi 3 korda rohkem aineid

oma palga eest omandada wõib, kui meie oma.

Kui teie tahate nüüd neid toiduaineid välja wedada, siis peate ka sellega rehkendama, et meie tööliste palgad saaks sellesse samasse kõrgusesse tõstetud, et neile wõimalust anda seda kallist toiduainet osta. Kui wastawaid olukordi silmas pidada, siis tuleb nii välja, et töölisel selle palgaga, mis ta saab, ei ole üleüldse wõimalik raswaaineid, s. o. wõid ja sealihaga osta. Seda teie teate väga hästi, mis selle tagajärjeks on ja mis selleks mõjub, kui meie eluülespidamiseks tarwisminewaid aineid mitte ei saa. Tagajärg oleks see, et töölise terwisline seisukord langeks ja ühtlasi sellega ka töowiljakus, ning see mõjuks meie riigi majanduslise elu peale alla kiskuwalt. Selle väljaveoloo küsimuse kaitseks oli põllumeestel see ettekäane, et wõimaldada kliide ja õlikookide sissewedu, milledega parem oleks lehma sööta, et nad rohkem piima annaksid. Selle kohta oleks kaunis põhjendew kahtlus, et kas nüüd see väliswaluuta, mis selle väljaveo eest saadakse, ka tööpoolest ära tarwitakse õlikookide ja kliide sisseweoks. Kui ta läheb mingisuguste ärimeeste kätte, kelle läbi see operatsioon toimetatud saab, siis on väga wõimalik, et selle väliswaluuta eest mõnda markisetitaolist ainet saab sisse weetud, mida meie neljajalgsetele mitte tarwis ei ole. (Paremalt poolt: Selle waluuta eest on tarwis põllutööriistu ja masinaid muretseda). Neid saate ju praegu ka. (Paremalt poolt: Just piimasaaduste väljaveo eest saab seda waluutat). Ma pole igatahes seda mitte kuulnud, et põllumehed loodawad piima ja wõi väljaveo eest nii palju saada, et seda masinate muretsamiseks jätkuks. Igatahes katsub juba walitsus põllutööriistu muretseda ja neid on juba muretsatud. (Paremalt poolt: Ei nendest jätku!) Selle kohta mul just kindlaid andmeid teile ette panna ei ole, kui palju neid masinaid toodud on, aga igatahes majanduse ühisus põllutööriistu on muretsenud.

Täna kuulen ma põllumeeste käest ka esimest kord seda juttu, et nendel meestel mitte õlikooke tarwis ei ole, waid et nad tahawad wõi- ja piimarahaga eest masinaid osta. See oleks ju väga kena, kui teil oleks need rammusad õlikookidega toidetud lemmad, kuid riiklisest seisukohast wõttes oleks tähtsam, et meil oleksid inimesed, kes oleksid korralikult toidetud. Mis oleks nendest rammusatest lemmadest kasu, kui meie laste, tööliste ja ametnikkude palged

oleks kahwatanud, kui meie töölised oma odawa palga juures kallid piimasaadusi mitte osta ei wõi, kuid nägema peawad, et Inglise töölised oma parema palga juures ennast toidawad teie karjasaadustest ja teie lehmad sööwad selle eest Inglise õlikooke. Igatahes on siin küllalt põhjusi selle arupärimise ettepanemiseks ja ma loodan, et Riigikogu wõtab selle arupärimise wastu.

Juhataja O. Strandman: Asun selgekstegemisele, kas on selle arupärimise wastuwõtmisel tarwilik arw toetajaid. Kes on selle poolt, et see arupärimine saaks wastu wõetud, palun käed üles tõsta. Ma arwan, et on kindlasti 25 toetajat. See ga on arupärimine wastu wõetud. Kas walitsus soowib oma seisukohta teada anda? — Walitsus teatab, et tema kohe wastata ei soowi. (Rkl. M. Martna kohalt: Kas mina wõiksin arupärimise täiendamiseks sõna saada?) Ma ei saa sõna anda. On ettepanek tehtud, et täna arupärimist arutada. Walitsus teatab, et ta täna wastata ei soowi. Kas tehakse muid ettepanekuid?

Rkl. A. Jõeäär (sd.): See küsimus puudutab õige laialiste kihtide huwisid, sellepärast on tarwilik seda õige ruttu lahendada. Ma arwan, walitsusel on seda kerge teha. Seal pole muud waja, kui sellekohane nõukogu otsus muuta ja asi on lahendatud. Ma teen ettepaneku walitsusele arupärimise peale wastamiseks 3-päewane tähtaeg määrata.

Kaubandus-tööstusminister J. Kukk: See küsimine, mis siin ette toodi, on arupärimiseks muutunud. Muidugi peab siis tema peale wastama kõigi nende ettetoodud andmete seletamisega, mis siin põhjenduseks ette toodi. (Juhataja: Hra kaub.-tööstusminister, palun ainult ettepaneku kohta mõtteid awaldada). Oleks see arupärimine küsimisena ette toodud, poleks temale wastamiseks mingit tähtaega waja olnud, aga arupärimisega on Riigikogul teha, kuidas ta tahab.

Juhataja O. Strandman: Arupärijate poolt, s. o. esimese allakirjutaja poolt on ettepanek tehtud, walitsusele 3-päewaline tähtaeg määrata. Palun neid, kes selle ettepaneku poolt on, käed üles tõsta. Kes wastu? Enamus on wastu. Sellega maksab selle arupärimise kohta kodukorras ette nähtud seadusline tähtaeg.

14. E. I. S. T. P.
Rk. r. küsimine
W. W-le söödis-
olewate maade
kohta.

Sekretäär (loeb): Riigikogu Juhatusese. — Wabariigi Walitsusele küsimine. — Wiimastel aastatel on hakatud mõisades ja taludes põllumaid sööti jätma, kuna samal ajal hulgaliselt rentnikka, popse, saunikuid, ja isegi põllutöölisi lahti lastakse, mille tagajärjel põlluharijad oma inventaari ära peawad häwitama ja tööta põllutööliste hulk järjest suureneb, kuna kõigis neis kohtades, kus maad sööti on jäetud, tarwilisel määral inimesi oleks leidunud, kes oleks tahtnud ja wõinud kõik need maad üles harida. Nii ei ole siis maade söötijätmise põhjuseks nähtawasti mitte tööjõu puudus, waid mingisugused teised asjaolud, mis peaasjalikult näiwad sihitud olewat rentnikkude ja põllutööliste wastu, nagu ka kohtadelt saadud andmed tõendawad.

E. I. S. T. P. Riigikogu rühmal käepärast olewate andmete järele oli 10 wallas ja 13 mõisas kokku ligi 2000 tiinu maad läinud aastal söödis, sellest suurem osa juba 2—9 aastat. Kui silmas pidada, et teisteski waldades ja mõisades lugu üleüldiselt palju parem ei ole, siis on selge, et läinud aastal suur hulk põllumaad söödis oli ja wististi tänawu suwel samuti sööti wõib jääda ning wististi jääbki.

Eeltoodud asjaolusid silmas pidades palume Wabariigi Walitsuselt wastust järgmiste küsimiste peale: 1. Kas on Wabariigi Walitsusel teada, et läinud suwel, kui ka eelmistel aastatel, on suur hulk põllumaad söödis olnud.

2. Kui suur oli läinud aastal söödis olnud maa hulk?

3. Mis mõtleb Wabariigi Walitsus teha, et põllumaad käesolewal suwel enam sööti ei jääks?

Selle küsimise palume rutuliseks tunnistada ja Riigikogu tänase koosoleku päewakorda wõtta.

Tallinnas, 17. märtsil 1921 a. J. Piiskar, A. Liiberg, J. Merits.

Rkl. J. Piiskar (is.): Ühe eelmise kõne puhul küsiti, nii palju kui ma kuulsin, et kus kohal on maad sööti jäänud? Minul on nüüd wõimalus selle küsimuse juures natukene peatada ja wastust anda neile uudishimulistele, kes enne seda nähtust tähele pannud ei ole. Ma pean ütleva, et see nähtus ei ole mitte alles tänawu ega minewal aastal esile tulnud, waid tema algus ulatab juba 7—8 aastat tagasi. Peaasjalikult wõttis ta hoogu rewolutsiooni- ja sõjaaastatel. Ta tuleb ette mõlemal pool, niihästi mõisades, kui taludes. Mõisades

wõib tähele panna ta hoowõtmist just rewolutsiooni-aastatest saadik, kus mõisniku majapidamine teatawa piirini küsimusmärgi alla sattus ja omanikul enam huwi ei olnud oma majapidamise eest hoolitseda. Leiti kõigelihtsam abinõu, kuidas nüüd oma majapidamist kokku tõmmata, nimelt see, et teatawad maatükid, mida ei jõutud wõi ei tahetud harida, sööti jäeti. Sellest on omal ajal küllalt kirjutatud ja nimetati seda nälja organiseerimiseks. Teatawatel ajajärkudel on selle wastu mõnesuguste abinõudega katsutud wõidelda. Ma tuletan meele, et mõisade hoolekande alla wõtmine oli tingitud suuremalt jaolt just sellest nähtusest, niisama pidi tingitud olema sellest Kerenski-aegne seadus, milles öeldi, et söödis maid wõidakse teistele harimiseks ja pidamiseks anda, waatamata selle peale, kas omanik sellega nõus on, wõi mitte. Juba need asjaolud näitawad, et see nähtus pidi maadwõtnud ja laialine olema.

Kuid ma ütlesin juba, et mitte ainult mõisades ei tule seda ette, kus, wõib olla, teatawatel poliitilistel põhjustel otse rahwa enamuse tahtmise wastu on töötatud, kus töötawa rahwakihi peale on waadatud, kui orjade peale, keda tarwis on wälja pigistada ja kelle eest hoolitseda ei tarwitse, juhtugu temaga mis tahes. See nähtus on wiimastel aastatel maad wõtnud ka taludes ja siin peab konstateerima seda, et just Eesti riigi kestes on see kiht, kes enast alati ütleb olevat äärmiselt patriootilise ja teistele ette heidab isamaalsuse pundust, toime saanud sellega, et tema aasta-aastalt ikka rohkem ja rohkem maad sööti on jätnud just nendes kohtades, kus maapind wõrdlemisi wiljarikas on. (Kära paremal pool. Wahelhüüded: Kes? Kus?) Ma wõiks ette lugeda kas wõi üksikute waldade kaupa, kui see herrasid põllumehi huwitab. Ma tuletaks meele herra Arro'le, kes siin paaril korral küsimise kohta sõna wõttis, et just tema naabriwallas Karksis on terwelt 48 talu, mis ametlikkude andmete järele läinud aastal maid söödis pidasid, mõned isegi suurel määdul. Niisama wõime andmeid leida teistest kohtadest, näituseks Pärnumaal, Wändras, Wana Antsla wallas jne., kus on suurte hulkade kaupa, teinekord isegi 50—60% maad söödis terwest koha suurusest. (Rkl. J. Hünerson kohalt: Kui see nõnda, kust teie siis leiba saate?) Jah, herra Hünerson, just selles see asi ongi. Meil on teiega ennemalt jutt olnud sellest, et just leiwahind meil teiste ainetega wõrreldes, kõigekõrgem on. Hakkate teie tarbaineid raha

peale ümber rehkendama, siis leiate, et just leiwa eest kõigekõrgemat hinda peame maksma. Mis see näitab? (Kära paremal pool). Leiba ei anna mõisad, ei anna talud ka. Meie talud on iseäranis waadanud selle peale, et rukkist wõimalikult tulu saada. Kui hakati warustama leiwaga, sellest ajast, kui enam wabalt ei saanud ja wilja rekwireeriti, siis ütlesid mitmed talupidajad, et kui temalt osa wilja rekwireeritakse, siis ta järgmisel aastal enam maad ei hari. (Paremal pool: Kes? Kes? Ütelge nimesid?) Jah, ma wõin nimesid nimetada ja nende seas on maaliidu agitaatorid ja silmapaistwaid tegelasi. (Hüüded: Nimetage kes!) Teie soowite nimesid — olge head: Karksi T. See on üksainukene näitus ja ma wõiks teile terve rea teisi nimesid tuua. (Paremal pool: Tema põllud on hästi haritud. Teie wõtate kaheaastase ristikkeina maa arwesse). Kui ametiasutused, näituseks wallawalitsus, ametlikkude teadete põhjal tõendab, et maa söödis on, siis ma arwan, et peab see asutus ometi teadma, mis ta teeb, kui ta üleüldse walitsusasutus tahab olla. Ma ei räägi sugugi eraandmete põhjal, waid ametlikkude teadete põhjal. (Kära paremal pool). Juba see, et praegu isegi kõneledda ei lasta, näitab, et see küsimus walusaid kohti puudutab, midu üleüldse ei pandaks tähelegi.

Kui nüüd silmade eest mööda lasta terve rida küsimisi, mida siin on arutud ja wastu wõetud ja mille hulgast mitmed põllumeeste poolt algatatud olid, millest räägiwad need küsimised? Räägiwad, et töölised lastakse lahti, rentnikud aetakse ära oma kohtadelt, mingisuguseid uusi lepinguid ei tehta. Kui mingisugune lepingute pikendamise määrus wastu tahetakse wõtta, siis raiutakse käte ja jalgadega wastu. Ma küsiks, kuidas on wõimalik harida maid, kui tööjõudu mitte ei tarwitata. Kusagilt ei kuule seda, et oleks rentnikkudega kaubeldud, waid ollakse täiesti äraootawal seisukohal. Ja kuidas on see wõimalik? See on wõimalik siis, kui peremees öelda wõib: „Waadake, mina harin ainult nii palju, et oma perega leiba saan ja sellest on minule küllalt, ja mis üle on, see wõib sööti jääda.“ Seda öeldakse ja sellelt aluselt wälja minnes talitatakse nähtawasti, ja on wististi wäga paljudes kohtades mindud selle peale, nagu mõne põllumehe suust olen kuulnud, et peret on praegusel ajal nii äärmiselt halb pidada, sest ta ei lepi igasuguse palgaga, tööpäewaga jne. „Hakkan mina nendega jandama, jätan parem maad sööti.“ Teie,

maaliitlased, arwate, et see täiesti korras on ja ütlete, et maa ei ole söödis ja tunnistate nende tegewuse õigeks. On olemas isegi väga imelised motiivid maade söötijätmiseks. Õige mitmelt poolt on andmeid saadud, et püütakse igal tingimisel rentnikkudest kantnikkudest lahti saada, kartes, et wõidaks teataw maatükk wõõrandada kantniku wõi rentniku kasuks. (Wahelhüüe paremalt poolt: Seda teie tahate!) Jah, meie tahame küll seda. Kuid teie peaksite sellest aru saama, et ainult tahta wõime, aga et praegu olete teie need, kes teete, ja praegu ei saa meie maad weel ära wõtta. Kui teie aga siiski seda teete, millest eelpool jutt oli, siis tähendab see, et teie isegi ei usu oma seisukorra kindlust, et teie ise aru saate, et see täiesti põhjendamata on ja et asjade käik wõib teistsuguse lahenduse ette kirjutada. On siiski arusaamatu, miks teie seda teete, sest praegu on jäme ots teie käes. Kui meie walitseks, siis saaks ma aru, kui teie nii talitate, aga praegu walitsete ju teie ise ja teie kardate, et teie iseeneste käest maa ära wõtate. Niiwiisi tuleb teist aru saada.

Edasi, väga paljudest kohtadest on teateid tulnud, et ei taheta maid wälja rentida, sellepärast et ei saada nii palju renti, nagu tahetakse. On isegi kohti, kus nõutakse, nagu siin juba toonitatud, kolmneli tuhat marka wakamaa eest, kunni 30 päewa põllutiinu eest ja isegi weel rohkem. Renditingimised on niisugused, mis kuidagi wiisi ei wasta wähegi normaalsetele tingimistele. Kui nõuetawat renti mitte ei saada, siis öeldakse: „Ei taha, las ta parem jääb sööti.“ Kuhu on see kõik sihitud? Mulle näib, et siin on tegemist täiesti poliitilise küsimusega, wõib olla, poliitilismajanduslise küsimusega. Tähendab, ta poliitiline külg on see, et tahetakse luua maade söötijätmisega teataw hulk töötäölisi ja inimesi, kes on sunnitud oma inwentaariga tänawale kolima ja kes igal tingimisel peawad kuskilt maatüki kätte saama ja tööle asuma, — tahetakse luua lihtsalt odawat tööjõudu, tahetakse luua sarnased tingimised, mis olid meil saja aasta eest, neil aegadel, mille kohta mõnel pool lauldakse nii väga hea meelega: „Priius, kallis anne“ jne. Kuid see priius tõi ainult seda, et selleaegne mõisnik wõis öelda, siis loomulikult ka pere-mehele: „Maa on minu, sina lenda kuu peale, wõi kuhu tahad; aga kui sa mu maa peal tahad elada, siis pead neid ja neid tingimisi täitma.“ Ei ole kellegi saladus, et kõik ajaloolased tõendawad ühest suust,

et sel ajal, kus maa tunnistati mõisniku omaks ja maaharija talupoeg maast lahutati, et sel ajal algasid kõigeraskemad orjaja tingimised. Teoorjuse aeg oli meie maal palju raskem, kui pärisorjuse aeg. Siin hakatakse jälle oma poolt teoorjusega... (Juhataja: Herra kõneleja, ma pean teid peatama). Kui on asetatud inimesed sarnastesse tingimistesse, siis on arusaadaw, et sellega kätte püütakse saada ainult seda, mida tähendasin, et enesele odawat tööjõudu saada.

Siis tahaksin ma weel paari küsimuse juures peatada. Ma tähendasin eelpool, et on omal ajal antud mingisugused määrused söötijätud maade kohta. On huwitaw teada saada, kas need seadused praegu weel maksawad, wõi miks need määrused ei maksa, mille järele wõidi ära wõtta maad, mis omanikud olid sööti jätnud. Praegu ei ole seda määrust talupidajate kohta mitte tarwitatud. Mõnel puhul, kus asi on wiidud põllutööministeeriumini, on otsekohe öeldud, et talumaade korraldamine ei kuulu mitte põllutööministeeriumi alla. Talupojad wõiwad teha, mis nad tahawad. Wõiwad maad harida, wõiwad ka sööti jätta. Nende peale ei hakka ükski hammas. Niiwiisi wõidakse seda poliitilismajanduslist wõitlust edasi jätkata nii kaua, kui heaks arwatakse. Siin ei ole tegemist üksikute juhuslike nähtustega, mitte sarnase nähtusega, kus üksikutele inimestele tööjõudu ei olnud ja sellepärast paratamatult mingisugune tükkene sööti pidi jääma, waid siin on palju laiema ulatusega küsimusega tegemist, nähtusega, mis, tiinude peale arwates, ulatab kümnete tuhandete tiinudeni. Et see põllutiinude hulk üle terve riigi kokku wõttes päratu suur on, on meie rühma sundinud esinema teatawate küsimistega walitsusele: Kas on walitsusel see asjaolu teada, kas tal on statistilisi andmeid, mil põhjusel maad söödis on, ja, mis peaasi, mille peale meie kõigesuuremat rõhku paneme, — mis kawatseb ette wõtta põllutööministeerium ja ka teised ministeeriumid, kellesse asi puutub, et vähemalt algawal majandusaastal sarnane nähtus mitte ei korduks. (Paremalt poolt: Olete teie ka põldu harimas olnud?)

Juhataja O. Strandman: Kas Wabariigi Walitsus, kelle poole selle küsimisega on pööratud, ei soowi selle peale wastust anda? — Ei soowi.

Järgmine päewakorra-punkt on põllutööliliste palgaseadus. (Hüüded: Lõpetada!) On ettepanek tehtud koosolekut lõpetada. Sõnasooijaid ei ole; panen hääletamisele.

(Hääletatakse). Wastu on üksikud hääled. Seega, on otsustatud tänast koosolekut lõpetada.

15. Rkl. J. Seljamaa ettep. järgm. Rkl. J. Seljamaa (töer.): Lugu Rk. koosol. aja ja peetud rahwasaadikud! päewakorra kohta. Riigikogu ei jää arwatawasti enne pühi kauaks kokku ja sõidab pühadeks umbes paariks nädalaks laiali; kuid enne seda on weel wastu wõtta wälkene seaduseelnõu. Kahjuks ma ei tea mitte, kui kauaks Riigikogu laiali sõidab, kuid enne seda on tarwis seadus wastu wõtta ajutise seaduste

wäljakuulutamise korra kohta. Mina teen ettepaneku homme kella ½5 ajal Riigikogu koosolekut kokku kutsuda, kus wõimalik oleks seda seadust I lugemisel wastu wõtta. Järgmine koosolek algab homme kell 5 ja siis wõiks seda seaduseelnõu II lugemisele anda.

Juhataja O. Strandman: Sõnasoowijaid ei ole. Panen rhs. Seljamaa ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse). Wastu ei ole keegi. Sellega on rkl. Seljamaa ettepanek wastu wõetud. Lõpetan koosoleku.

(Koosolek lõpeb kell 10).

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees O. Strandman.

Sekretäär A. Tupits.

